

Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms fylker

En redegjørelse for Utmarkskommisjonen og dens praksis

Kandidatnr: 262

Veileder: Kirsti Strøm Bull

Leveringsfrist: 25. april 2005

Til sammen 16152 ord

22.04.2005

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING OG EMNE	1
1.2	AVGRENSNING AV OPPGAVEN	1
1.3	RETTSKILDER	2
1.4	HISTORIKK	3
1.5	NÆRMERE OM BAKGRUNNEN FOR OPPRETTELSEN AV UTMARKSKOMMISJONEN	4
1.6	AVGRENSNING AV MANDATOMRÅDET	6
1.6.1	GEOGRAFISK AVGRENSNING OG SPØRSMÅLET OM SAMISKE RETTIGHETER	6
1.6.2	SAKLIG AVGRENSNING	8
<u>2</u>	<u>ORGANISERING</u>	<u>10</u>
2.1	UTMARKSKOMMISJONENS OPPBYGGING	10
2.2	KOMMISJONENS MEDLEMMER	11
2.3	SÆRLIG OM LEKDOMMERNES ROLLE	14
<u>3</u>	<u>SAKSBEHANDLING</u>	<u>16</u>
3.1	HVORDAN KOMMISJONEN TRÅDTE I VIRKSOMHET	16
3.1.1	SAKSANLEGG ELLER FELTTILDELING	16
3.1.2	INNKALLING AV PARTENE	19
3.2	NÆRMERE OM TVISTEGJENSTANDEN	20
3.2.1	AVGRENSNING OG DEFINISJON AV TVISTEFELTET	20
3.3	PROSESSUELL KOMPETANSE	21
3.3.1	AVVISNING	22
3.3.2	FORENING, OPPDELING ELLER UTVIDELSE AV SAKER	24
3.4	SAKSOMKOSTNINGER	27
3.5	RETTSMIDLER	32
3.6	DOMMENES INNHOLD OG FORM	35
3.6.1	INNLEDNING	35
3.6.2	SKJERSTADSAKEN – RT. 1991 s. 1311	36
3.6.3	TYSFJORDSAKEN – RT. 1996 s. 1232	39

3.6.4	SVARTSKOGENSAKEN – RT. 2001 s. 1229	43
3.6.5	UTVIKLINGEN ETTER SVARTSKOGENSAKEN	45
4	<u>LITTERATURLISTE</u>	50
5	<u>VEDLEGG</u>	I
5.1	DOMSREGISTER	I

1 Innledning

1.1 Presentasjon av problemstilling og emne

Denne oppgaven omhandler en redegjørelse for Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms fylker og dens praksis. Utmarkskommisjonen var en dømmende kommisjon opprettet i 1985 i medhold av lov om utmarkskommisjon for Nordland og Troms av 7. juni 1985 nr. 51 (heretter omtalt som 'utmarksloven'). Kommisjonen var i virksomhet frem til 2004. Det følger av bestemmelser i lov om domstolene av 13. august 1915 nr. 5 (domstolloven) § 29, 1. ledd jf. § 2, 1. ledd nr. 4 at dømmende kommisjoner rettslig og administrativt sett er å betrakte som særdomstoler.

Utmarksloven oppstiller ulike materielle og prosessuelle regler for kommisjonens virksomhet. Utmarkskommisjonens hovedoppgave var med bindende virkning for alle vedkommende å ordne rettsforhold, herunder spørsmål om eiendomsrett og bruksrettigheter, i saker mellom staten og andre, vedrørende høyfjellsområder og andre utmarksområder i Nordland og Troms fylker, jf. § 1. Dommer avsagt av kommisjonen kunne videre ankes direkte til Høyesterett, jf. § 17. Kommisjonen ordnet rettsforholdene for 37 geografiske områder, og avsa i alt 33 dommer før den ble nedlagt i 2004.

Opgavens problemstilling er først å gi en deskriptiv oversikt over utvalgte kompetanseregler som gjaldt for Utmarkskommisjonen og belyse disse med eksempler fra relevant praksis. Deretter foretas en nærmere analyse av enkelte utvalgte saker, med den hensikt å belyse ulike metodiske spørsmål. I denne forbindelse er det særlig interessant å se på saker som ble ankebehandlet av Høyesterett.

1.2 Avgrensning av oppgaven

Utmarkskommisjonen hadde mange fellestrekk med den såkalte Høyfjellskommisjonen for Sør-Norge som var i virksomhet fra 1908-1954. Denne sistnevnte kommisjon var også en dømmende kommisjon med mandat til å ordne rettsforhold i høyfjellsområder og allmenningsgrunn mellom staten og andre parter. Oppgaven skal primært behandle spørsmål angående Utmarkskommisjonen, men vil også til en viss utstrekning trekke

frem likheter og forskjeller i forhold til Høyfjellskommisjonen der dette finnes naturlig. Det avgrenses imidlertid mot en fullstendig redegjørelse for Høyfjellskommisjonens virksomhet. Oppgaven berører også spørsmål i forhold til jordskifterett og de alminnelige domstoler. En redegjørelse for disse organer utover det som er relevant for Utmarkskommisjonen vil imidlertid ikke bli gitt.

1.3 Rettskilder

Rettskildematerialet for oppgaven er for det første formell lovgivning med tilhørende forarbeider og rettspraksis. Den sentrale loven er utmarksloven. Denne loven ble vedtatt på bakgrunn av Ot.prp. nr 59 (1984-85) Om lov om utmarkskommisjon for Nordland og Troms (heretter omtalt som 'utmarksprp.'). Utmarksprp. er relevant for tolkning og anvendelse av reglene rundt kommisjonens virksomhet.

Ettersom Utmarkskommisjonen var en videreføring av Høyfjellskommisjonen, er også loven for Høyfjellskommisjonen, med tilhørende forarbeider, relevante rettskilder for fremstillingen. Disse kildene er henholdsvis lov om ordningen av retsforholdene vedkommende statens høifjeldsgrund m.v. av 8. august 1908 nr. 6 (heretter omtalt som 'høyfjellsloven') og Ot.prp. nr 32 (1908) Angaaende utfærdigelse av en lov om ordningen av retsforholdene vedkommende statens høifjeldsgrund m.v. (heretter omtalt som 'høyfjellsprp.').

Når det gjelder annen lovgivning, nevnes særlig lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6 (tvistemålsloven) og domstolloven. Etter utmarkslovens § 6 får disse to lover anvendelse i forhold til Utmarkskommisjonen så langt de passer.

Relevant rettspraksis for oppgaven er høyesterettspraksis, og dommer avsagt av både Utmarkskommisjonen og Høyfjellskommisjonen. Når det gjelder dommer avsagt av Utmarkskommisjonen, er enkelte av disse fremskaffet etter direkte kontakt med Statskog SF, ettersom dommene ikke er tilgjengelige i elektroniske oppslagsverk.

For å få et best mulig innblikk i praktiske spørsmål rundt kommisjonens virke, har jeg vært i kontakt med to av de juridiske dommerne, deriblant kommisjonens siste formann, en lekdommer, samt representanter både på statens og de private parters side.

1.4 Historikk

Utmarkskommisjonen var på mange måter en parallell og oppfølger til Høyfjellskommisjonen. Sentrale problemstillinger som ble behandlet av denne sistnevnte kommisjonen var spørsmål om grensedragninger mellom statsgrunn og privat grunn, samt spørsmål om bruksretter for private parter i de områder som ble tilkjent staten. Høyfjellskommisjonen ordnet rettsforholdene for i alt 26 distrikter, men hadde som navnet tilsier bare mandat for Sør-Norge slik at områder i Nordland og Troms i sin helhet ble holdt utenfor. Høyfjellskommisjonen var videre en særdomstol på nivå med lagmannsretten, og alle avgjørelser kunne ankes direkte inn for Høyesterett, jf. høyfjellsloven §§ 8, 2. ledd og 9. Dette ble også gjort i de fleste av sakene, hvorpå Høyesterett stort sett stadfestet kommisjonens avgjørelser.¹

Utover 1950-og 60-tallet oppstod behov for avklaring av de samme rettsspørsmål i Nordland og Troms fylker. Det viste seg her å være store uklarheter mellom staten og de private når det gjaldt grensedragninger, eiendomsrettigheter og bruksrettigheter. På denne bakgrunn kan det derfor hevdes at det var uriktig å oppløse Høyfjellskommisjonen. I kjølvannet av den politiske debatt som oppstod, ble det fremmet forslag om opprettelse av en ny dømmende kommisjon. Myndighetene gikk vekk fra dette forslaget og opprettet i stedet det såkalte Utvalget for statseiendom i Nordland og Troms i 1971. Dette utvalget hadde altså ikke dømmende kompetanse, og kunne således bare gi tilrådninger i saker om grensedragninger og anbefalinger i saker om bruksrettigheter.

Den klare forutsetning var at disse uttalelsene fra utvalget ble godkjent av partene og lagt til grunn ved utøvelse av eiendomsrett og bruksrettigheter. I praksis ble imidlertid disse veiledende uttalelsene i mange tilfeller fraveket eller ignorert av partene, men uten at dette fikk noen rettslige konsekvenser for noen av dem. Sakene kunne da bringes inn for jordskifteretten ved såkalt grensegangsak,² eller for de ordinære domstoler til ny behandling og rettskraftig avgjørelse. En eventuell rettskraftsvirkning forutsatte imidlertid behandling ved en av disse instansene også i de tilfeller hvor partene aksepterte utvalgets uttalelser, idet disse uttalelsene kun var av veiledende karakter. Dette innebar for det første en dobbeltbehandling av de aktuelle sakene, og i tillegg var

---

¹ jf. utmarksprp. pkt. 2.1, s. 4 og Brekken (1994) s. 28

² jf. lov av 21. desember 1979 nr. 77 (jordskifteloven) § 88

det en indikasjon på at utvalget ikke fungerte tilfredsstillende når jordskifteretten og de ordinære domstoler i flere tilfeller fravek utvalgets tilrådninger.

På denne bakgrunn ble det fremmet forslag om opprettelse av en dømmende kommisjon, hvilket skulle bli Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms fylker.³ Hovedformålet med denne kommisjonen var da en videreføring av det arbeid Høyfjellskommisjonen hadde nedlagt i forbindelse med grensdragninger og eiendoms- og bruksrettsspørsmål. Dette reflekteres blant annet i Utmarkskommisjonens arbeid, der det i flere saker refereres til tidligere avsagte avgjørelser av Høyfjellskommisjonen.

1.5 Nærmere om bakgrunnen for opprettelsen av Utmarkskommisjonen

Svakheter ved ordningen med et rådgivende utvalg for Nord-Norge ga sitt utspring i behov for nye retningslinjer til en enhetlig og hensiktsmessig løsning av rettstvistene i dette området. Flere alternativer krystalliserte seg i denne debatten, deriblant etablering av en spesialordning i form av en særdomstol.

Viktige hensyn som ble trukket frem, var at en behandling ved de ordinære domstoler lett ville gå altfor langsomt og sprengte rammene for deres kapasitet. De aktuelle sakene ville være til dels omfattende både geografisk og faktisk, og reise kompliserte rettslige spørsmål. En spesialordning ville således representere en avlastning og et supplement til det ordinære domstolsapparat. I tillegg kom at en slik ordning etter all sannsynlighet ville bidra til større samordning av rettsspørsmålene, og bidra til mer ensartede, sakkyndige og godt underbygde avgjørelser.⁴

Et annet moment som ble fremhevet, var at verken jordskifterettens faglige bakgrunn eller de alminnelige prosessreglene var tilstrekkelige til tilfredsstillende løsning av de aktuelle rettsspørsmålene. I forlengelsen av dette igjen ble det understreket at det rådgivende Nord-Norge utvalget i sin tid ble opprettet nettopp fordi det var behov for et supplement til den ordinære domstolsbehandling. Avgjørende vekt ble også lagt på uttalelser og erfaringer fra utvalget selv og Regjeringsadvokaten.

Imot disse prinsipielle hensyn, ble det lagt til grunn at det må foreligge særlig tungtveiende grunner for etablering av særdomstoler. Stikkordene i denne sammenheng

---

³ jf. utmarksprp. pkt. 3.1, s. 12 og pkt. 3.3, s. 13

⁴ l.c.

er hensynet til domstolenes allsidighet, og viktigheten av å ha et smidig domstolsapparat med dommere som kan behandle alle typer saker den får seg forelagt. Ved en eventuell opprettelse av en spesialdomstol for Nordland og Troms fylker, ville denne allsidigheten klart bli svekket.

Et annet viktig motargument var de avgrensningsspørsmål som kunne oppstå med hensyn til de respektive domstolers kompetanseområder. Synspunktet var at det kunne oppstå overlapping av disse områder. Problemet ble imidlertid søkt løst ved at det ble foreslått eksklusiv kompetanse for en eventuell særdomstol.⁵ I dette ligger at saker innenfor denne domstolens kompetanseområde ikke kunne bringes inn for jordskifterett eller tingrett, med mindre domstolen selv hadde avvist den ved kjennelse, jf. § 8.

Et tredje relevant motargument som ble trukket frem var hensynet til bevisumiddelbarheten. Forklaringen på dette er at særdomstolers virkeområde ofte har stor geografisk utstrekning, slik at det i mange tilfeller kun er aktuelt med middelbar bevisførsel i form av bevisopptak. Herunder ble det imidlertid presisert at kommisjonen av eget tiltak kunne beslutte ulike typer bevisførsel foretatt etter tvistemålslovens regler. Denne kompetansen oppveide derfor argumentet om bevisumiddelbarhet.

Til tross for disse prinsipielle innvendinger mot særdomstoler, ble det besluttet innføring av en spesialordning. Ordningen som ble valgt var en dømmende kommisjon, på bakgrunn av at dette rettslig sett var den samme ordning som for Høyfjellskommisjonen. På denne måten ble sentrale hensyn som kontinuitet og rettsenhet fremmet.

Organets saklige kompetanse skulle være begrenset til kun å treffe avgjørelser om bestående rettsforhold på bakgrunn av gjeldende rett til enhver tid. Gjeldende rett innebar først og fremst retningslinjer og prinsipper fremkommet i høyesterettspraksis. Det er her grunn til å presisere at dette gjaldt rettspraksis på allment grunnlag, like så vel som rettspraksis med direkte tilknytning til den nye kommisjonen eller Høyfjellskommisjonen. Formodningen var altså at Høyesteretts uttalelser, uavhengig av om de var fremkommet ved ankesaker fra de to nevnte kommisjoner, skulle være relevante og tungtveiende for den nye kommisjonens arbeid. Dette gjaldt særlig for de tilfeller hvor Høyesterett hadde uttalt seg i spørsmål om hevd og alders tids bruk.

---

⁵ jf. utmarksprp. merknader til § 15, s. 33

1.6 Avgrensning av mandatområdet

1.6.1 Geografisk avgrensning og spørsmålet om samiske rettigheter

Ved opprettelsen av Utmarkskommisjonen var det en del diskusjon om hvorvidt kommisjonens mandatområde skulle omfatte alle de tre nordlige fylkene, eller om Finnmark skulle holdes utenfor. Den sistnevnte løsning ble, som navnet tilsier valgt, slik at kommisjonen bare skulle ordne rettsforholdene i Nordland og Troms fylker.

Denne geografiske avgrensningen ble begrunnet med flere forhold. En viktig årsak var at det allerede på det tidspunkt eksisterte en egen lov, lov om statens umatrikulerte grunn i Finnmark fylke av 12. mars 1965, som regulerer nettopp spørsmål om eiendomsrett og bruk av grunnen i Finnmark. Med tanke på at det vesentlige av grunnen i Finnmark faktisk er umatrikulert statsgrunn, stilte dette Finnmark i en særstilling i forhold til Nordland og Troms. Den nevnte loven inneholder blant annet bestemmelser om salg og bortfeste av statsgrunn til private, jf. § 2. I disse tilfellene blir eiendomsgrensene ofte fastlagt i forbindelse med salg og bortfeste, slik at rettsforholdene i utgangspunktet er klarere. Behovet for en egen dømmende kommisjon for Finnmark fylke var dermed ikke så sterkt som for de to andre fylkene. Dette bildet har imidlertid endret seg nå på bakgrunn av lovforslag om ny finnmarkslov.⁶

En annen grunn til at Finnmark ble holdt utenfor var Samerettsutvalgets arbeid. Dette utvalget ble opprettet med mandat til å utrede samiske rettigheter til naturressurser som land og vann i områder med samisk bosetting. Dette innebar at mandatområdet omfattet Nordland og Troms fylker likeså vel som Finnmark fylke. Berørte parter som blant andre Norske Reindrifsamers Landsforbund og Norske Samers Riksforbund mente derfor at en eventuell opprettelse av en dømmende kommisjon for disse områdene ikke burde skje før Samerettsutvalgets arbeid var sluttført.⁷ Det samme synspunkt ble også gjort gjeldende av Sametingsrådet.⁸ En av hovedinnvendingene var at de to instansene ville få sammenfallende nedslagsfelt og lett kunne komme til motstridende resultater. Kommisjonen skulle på den ene side avgjøre grensedragninger

---

⁶ jf. Ot.prp. nr. 53 (2002-03) Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)

⁷ jf. utmarksprp. pkt. 3.5, s. 14

⁸ jf. St.meld nr. 52 (1992-93) Om norsk samepolitikk, pkt. 5.3

mellom statseiendom og privat eiendom, mens Samerettsutvalget i de samme geografiske områder skulle utrede samenes rettigheter til naturressurser. Ett tenkelig resultat kunne for eksempel være at Samerettsutvalget på sin side kom til at det eksisterte samiske eiendomsrettigheter eller bruksrettigheter innenfor et utmarksområde som Utmarkskommisjonen på sin side hadde kommet frem til er statsgrunn.

Justisdepartementet mente, på grunnlag av flere forhold, at denne type 'overlapping' ikke ville være til hinder for opprettelse av en dømmende kommisjon. For det første ville utvalget og kommisjonen ha så vidt forskjellige kompetanseområder. Samerettsutvalgets oppgave var dels å utrede gjeldende rett i forhold til samiske rettigheter til naturressurser, samt dels å foreslå nyordninger innenfor dette rettsområdet. En eventuell dømmende kommisjon ville på sin side ha saklig kompetanse til å ta stilling til konkrete rettstvister angående eiendoms- og bruksrettigheter i de aktuelle utmarksområder. Slik sett ville det, i følge departementet, ikke foreligge motstrid mellom disse to arbeidsområder, men snarere tvert om ville de kunne være til gjensidig nytte for hverandre. Samerettsutvalgets klargjørende arbeid kunne på sin side bidra til reduksjon i antall distrikt for Utmarkskommisjonen, og omvendt kunne Utmarkskommisjonens arbeid bidra til en avlastning av Samerettsutvalget. Under dette punkt ble det imidlertid understreket at Samerettsutvalgets kompetanse ikke på noen måte skulle innskrenkes av de rettsregler Utmarkskommisjonen måtte komme frem til. Det samme skulle gjelde selv om disse regler etter en eventuell anke ble stadfestet av Høyesterett.⁹

For det annet fremholdt Justisdepartementet, at opprettelse av en dømmende kommisjon i realiteten bare ville innebære en ren omorganisering av det ordinære domstolsapparat og således bare representere en administrativ og prosessøkonomisk endring. En slik kommisjon ville i stor grad avlaste jordskifteretten og by- og herredsretten, noe som ble bekreftet av at det allerede på det tidspunkt var flere rettstvister som ventet på behandling. Dersom disse sakene alternativt fortsatt skulle behandles av Nord-Norge utvalget, måtte de uansett etterpå gjennom det ordinære domstolsapparat til rettskraftig avgjørelse.¹⁰

Videre ble det i denne forbindelse understreket at en opprettelse av et dømmende organ ikke ville innebære noen utvidelse av domstolenes myndighet. Samtidig ville det

---

⁹ jf. utmarksprp. pkt. 3.5, s. 15

¹⁰ l.c.

også ha formodningen mot seg at domstolene skulle stanse sin virksomhet på grunn av Samerettsutvalgets arbeid. Dersom Samerettsutvalget alene skulle være til hinder for opprettelse av en dømmende kommisjon, ville dette bety en utilsiktet innskrenkning av domstolenes dømmende myndighet.

1.6.2 Saklig avgrensning

Utmarkskommisjonens saklige kompetanse fremgår av utmarkslovens §§ 1 og 2. I § 1 reguleres partsforholdet, der det slås fast at rettsforhold skal ordnes mellom ”staten og andre”. Dette innebærer at staten alltid skulle ha partsstatus, og dermed at tvisteforhold bestående utelukkende mellom private parter og tvister mellom private og kommuner eller andre ikke-statlige organer, falt utenfor kommisjonens kompetanseområde.

Videre bestemmes det i § 1 hvilke typer av fast eiendom som skulle behandles, nemlig ”høyfjellsområder og andre utmarksområder”. Motsetningsvis kan det av dette sluttes at saker om ordning av eiendomsforhold i innmarksområder som hovedregel falt utenfor kommisjonens saklige kompetanseområde. En veiledende bestemmelse i forhold til sontringen mellom innmark og utmark er lov om friluftslivet av 28. juni 1957 nr.16 (friluftsloven) § 1, litra a. Etter 2. ledd i denne bestemmelsen er utmark definert som udyrket mark som etter første ledd ikke er å regne som innmark.

Unntaksvis kunne det imidlertid tenkes at et innmarksområde falt inn under Utmarkskommisjonens kompetanseområde. Dette var typisk tilfellet dersom det gjaldt et avgrenset areal som inngikk i et større omliggende utmarksområde.

I § 2 gis nærmere regler om de rettslige spørsmål Utmarkskommisjonen skulle ta stilling til. Etter denne bestemmelsen ble det i hovedsak reist tre typer problemstillinger, jf. 1. ledd. Den første problemstillingen for kommisjonen var å fastslå hvorvidt staten har eiendomsrett til grunnarealer eller ikke, jf. nr. 1. For de tilfeller hvor staten eventuelt ikke ble tilkjent eiendomsrett til det aktuelle tvisteområdet, inngikk det ikke i kommisjonens saklige kompetanse å avsi dom for hvem som da er rette eier.

For det annet skulle den nærmere grensefastsetting mellom statens grunnarealer og de tilstøtende arealer foretas, jf. nr. 2. Dette dannet grunnlaget for den etterfølgende konkrete oppmerkingen i terrenget, som for så vidt også ble besørget av kommisjonen, jf. 2. ledd. Grenser skulle imidlertid kun trekkes og merkes mellom områder tilhørende sakens parter. Tvister med hensyn til grensdragning utelukkende mellom private parter

eller mellom private grunneiere og kommunale myndigheter, måtte i stedet anlegges for de ordinære domstoler eller jordskifterett.

Den tredje problemstillingen som ble reist var hvorvidt det eksisterer bruksrettigheter eller ikke på de arealer staten eventuelt ble tilkjent eiendomsrett til, og i tilfelle hvem som har slik bruksrett jf. nr. 3. Ettersom allmenningsrettigheter er veldig vanlig i denne type områder, presiseres det i lovteksten at disse inngår i uttrykket 'bruksrettigheter'. Typiske eksempler på slike er jakt, fiske, beite og hogst. Ved avgjørelsen av om det eksisterer slike begrensende rettigheter på statens grunnarealer, skulle vurderingen utelukkende foretas i forhold til statens arealer.¹¹ Hvorvidt bruksrettigheter var til eller ikke på tilstøtende eiendommer falt etter dette utenfor.

Når det gjaldt kommisjonens kompetanse til å avgjøre hvem som eventuelt hadde disse rettighetene, var det et sentralt poeng at interne stridigheter mellom private grunneiere ikke skulle avgjøres, men det skulle avsies dom for hvilke personer som faktisk hadde rett til å utøve visse rettigheter på statens grunn. I denne forbindelse ble det antatt at en beskrivelse av den berettigede personkrets var tilstrekkelig identifikasjon.

---

¹¹ jf. utmarksprp. merknader til § 2, s. 26

2 Organisering

2.1 Utmarkskommisjonens oppbygging

Hovedregelen er at kommisjonens medlemmer oppnevnes av Kongen, jf. utmarkslovens § 3, 2. ledd. Denne ordningen ble imidlertid bare fulgt for oppnevning av de første medlemmene av kommisjonen. Myndigheten ble deretter delegert til Justisdepartementet ved kgl. res. av 17. januar 1986 nr. 37.

På dette punkt er det forskjell fra ordningen slik den er for de ordinære domstoler. I disse tilfellene er hovedregelen at dommerutnevnelser skal foretas av Kongen i statsråd, domstolloven § 55, 1. ledd jf. Grunnloven § 21, 1. ledd. Særlig på bakgrunn av grunnleggende hensyn som selvstendige og uavhengige domstoler kan det derfor stilles spørsmål om hvorfor denne myndigheten for kommisjonens vedkommende ble flyttet til departementsnivå. Spørsmålet kan settes i en større sammenheng og ses i forhold til den prinsipielle debatten om særdomstoler og den kritikk som kom frem ved opprettelsen av Utmarkskommisjonen.

For det første ble kommisjonen administrativt underlagt Justisdepartementet. Dette var for øvrig i samsvar med den historiske tradisjon om at domstoler generelt, som til tross for sin selvstendighet og uavhengighet av andre statsmakter, administrativt blir underlagt regjeringen ved justisministeren. Etter en kritisk gjennomgang av de gjeldende ordninger, foretatt av en oppnevnt domstolskommisjon¹², ble det opprettet en egen sentral Domstolsadministrasjon fra 1. november 2002 i Trondheim. Det skal ikke redegjøres nærmere om dette tema, men bare nevnes at administrasjonen av Utmarkskommisjonen av praktiske årsaker ikke ble flyttet til denne enheten.

Innvendingen mot den administrative ordning av Utmarkskommisjonen underlagt Justisdepartementet må dels ses i lys av at kommisjonen ble opprettet med det formål å løse rettsvister utelukkende mellom staten og private parter. Det kunne med god grunn

---

¹² jf. NOU 1999:19 Domstolene i Samfunnet

innvendes at Utmarkskommisjonen ble opprettet for nær staten. Synspunktet var at i saker hvor staten selv var part, var det særlig behov for uavhengige domstoler, i den betydning at disse saker ideelt sett burde løses av de alminnelige domstoler.¹³

Ett annet viktig aspekt av hensynet til uavhengige domstoler er domstolenes legitimitet og tillit utad. I dette ligger at det bør skapes størst mulig tillit, både blant sakens parter og befolkningen generelt, i forhold til domstolsapparatets oppbygging og i forhold til utøvelse av de dømmende funksjoner. Det er derfor av stor viktighet at domstoler ikke blir utsatt for påvirkning eller annen form for irregulær styring fra de andre statsmakter.¹⁴ Når det gjaldt Utmarkskommisjonen, kunne det innvendes at dette hensynet ikke ble like godt ivaretatt som ved de alminnelige domstoler.

I forlengelsen av dette kan nevnes det såkalte Strukturutvalget, et utvalg nedsatt i forbindelse med ønske om reformer og endringer i domssogsinndelingen, som foreslo at Utmarkskommisjonen skulle avvikles og oppgavene overføres til de alminnelige domstoler.¹⁵ Utvalget hadde blant annet prinsipielle innvendinger mot at bestemte typer privatrettslige tvister ble løst av en egen domstol.

2.2 Kommisjonens medlemmer

Kommisjonen som sådan var sammensatt av fem faste medlemmer og to varamedlemmer, jf. § 3, 1. ledd. I den enkelte sak ble imidlertid kommisjonen bare satt med de fem faste medlemmer, jf. § 4, 1. ledd. Inntreden i kommisjonen for varamedlemmer var bare aktuelt i tilfeller av forfall eller inhabilitet. Det sistnevnte ble aktuelt i blant annet Kampen/Hjerttindsaken.¹⁶

Når det gjaldt faglige kvalifikasjoner for kommisjonsmedlemmene, skulle tre av de faste medlemmene, samt ett av varamedlemmene, ha de samme kvalifikasjoner som kreves for høyesterettsdommere, jf. § 3, 2. ledd nr. 2. Kommisjonens formann skulle deretter utnevnes blant disse tre faste medlemmene. To sorenskrivere og en høyesterettsadvokat hadde disse faste vervene.

---

¹³ jf. NOU 1999:19 pkt. 5. 4. 2 og pkt. 5. 4. 3

¹⁴ jf. NOU 1999:19 pkt. 5. 4. 4

¹⁵ jf. St. meld. 23 (2000-01) Førsteinstansdomstolene i fremtiden, kap. 6. 3. 2

¹⁶ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 24. januar 1995

For de to siste faste medlemmene og det andre varamedlemmet, var kravet at disse skulle ha de samme kvalifikasjoner som kreves for lagrettemenn og domsmenn, jf. § 3, 2. ledd nr. 2. Utover dette ble det ikke stilt krav til spesielle faglige kvalifikasjoner, men det ble ut fra sakenes natur forutsatt at lekdommerne hadde en viss bakgrunns erfaring med utmarksspørsmål enten gjennom yrke, organisasjoner eller lignende. På denne bakgrunn var de to siste faste medlemmene sivilagronomer.

Vedrørende funksjonstiden for medlemmene eksisterte det ikke en tidsbegrensning for verken fagdommerne eller lekdommerne¹⁷. Når det gjaldt lekdommerne, var denne ordning forskjellig fra de ordinære domstoler, hvor lekdommerne oppnevnes for en periode på fire år.¹⁸ Når det videre gjaldt fagdommerne i kommisjonen, var også disse tilsatt for hele kommisjonens virkeperiode og deltok ved behandlingen av samtlige saker inntil de selv eventuelt ønsket å fratre kommisjonen. Til sammenligning kan dommere ved andre særdomstoler, som for eksempel jordskifteretten, eventuelt tilsettes bare for en begrenset periode eller for enkeltsaker, jf. jordskifteloven § 7, 2. og 3. ledd.

I de tilfeller hvor utskiftninger blant de juridiske dommerne i Utmarkskommisjonen ble foretatt, ble disse med ett unntak gjort på bakgrunn av praktiske hensyn. Det nevnte unntak er av prinsipiell interesse og fant sted i 1992. Advokaten i kommisjonen ble ved brev fra den daværende justisminister avskjediget fra kommisjonen. Avskjedigelsen var utelukkende grunnet i økonomiske forhold. Det prinsipielle i denne saken var at dette kommisjonsmedlemmet var oppnevnt av Kongen i statsråd, slik at formkravene for avskjedigelsen derfor ikke var oppfylt. Resultatet i saken var at medlemmet ble gjenoppnevnt som kommisjonsmedlem den påfølgende sesong.

---

¹⁷ jf. NOU 1999:19 pkt. 12. 2. 1. 1

¹⁸ jf. domstollovens kap. 4, § 64

Det ble opprettet et eget sekretariat med en hovedsekretær for kommisjonen. Dette er ikke nedfelt eksplisitt i selve lovteksten, men det uttrykkes i forarbeidene.¹⁹ Videre fremgår det forutsetningsvis av § 13 om kommisjonens ansvar for sakens opplysning, at opprettelse av et sekretariat vil være en hensiktsmessig støtteordning. I forkant av hver sak ble det foretatt omfattende kildesøk til innhenting av opplysninger om de rettslige, faktiske og historiske forhold, slik at sekretariatets funksjon var å bistå med disse saksforberedelsene. Andre sakkyndige, som for eksempel arkivarer ved statsarkivet og utredningskonsulenter, bidro også i stor grad med ulike typer opplysninger.

Når det gjaldt sekretariatets sete, varierte dette av praktiske hensyn og var stort sett lokalisert på det sted hvor formannen hadde sitt hovedembete. Fra opprettelsen av kommisjonen, med sorenskriver Sverre Dragsten som formann, lå sekretariatet i Trondheim. I 1994, med formann Kjell Jakobsen, ble det flyttet til Tromsø. Sekretariatet ble videre flyttet til Eidsvoll i 1996, da Jakobsen ble utnevnt til sorenskriver ved Eidsvoll tingrett. Av praktiske hensyn ble det imidlertid ikke flyttet til Lillehammer i 2000 da sorenskriver Knut Sandvik overtok formannsvervet.

Når det gjaldt Høyfjellskommisjonen, hadde også den fem faste medlemmer, men til forskjell fra Utmarkskommisjonen hadde den tre varamedlemmer i stedet for to.²⁰ Kravet var at blant de fem faste medlemmer skulle bare to, deriblant formannen, være juridisk kvalifiserte dommere. De tre andre skulle være lekdommere som så vidt mulig hadde kjennskap til høyfjellsforhold, jf. høyfjellslovens § 1, 1. ledd. I motsetning til Utmarkskommisjonen var altså lekfolkene i flertall i Høyfjellskommisjonen. For Høyfjellskommisjonen var det opprinnelig meningen at den skulle sammensettes av to høyt kvalifiserte jurister og en lekmann. Justisdepartementet fant imidlertid hensynet til lokalkjente personer, gjerne med spesiell innsikt i utmarksspørsmål, så vidt tungtveiende at antall lekdommere i stedet ble satt til tre. Det totale medlemstall ble derfor fem.

Vedrørende Utmarkskommisjonen kom departementet under tvil til at den samme fordeling med lekdommere i flertall ikke skulle innføres. Dette til tross for at lignende ordninger var vanlig i saker angående fast eiendom ved de ordinære domstoler. Hovedinnvendingen var at sakene kom til å reise så vidt kompliserte og prinsipielt viktige juridiske spørsmål. Dertil kom at lovforslaget åpnet for en direkte ankeadgang til

---

¹⁹ jf. utmarksprp. pkt. 3. 11, s. 23

²⁰ jf. utmarksprp. pkt. 2. 1, s. 3

Høyesterett. Dette talte for at de juridiske dommerne ikke bare burde være i flertall, men også høyt kvalifiserte.

En annen viktig forskjell når det gjaldt sammensetningen, var at for Høyfjellskommisjonens vedkommende kunne ett av de fem faste medlemmene oppnevnes særskilt av Justisdepartementet avhengig av hvilket distrikt kommisjonen behandlet, jf. høyfjellslovens § 1, 1. ledd. Høyfjellskommisjonen bestod slik sett bare av fire medlemmer som deltok i behandlingen av alle saker, det femte medlemmet vekslet avhengig av geografi. Det bærende hensyn var at man hadde en lokalkjent person med spesielt gode kunnskaper om høyfjellsområdene som var til behandling. Av rent praktiske hensyn fant ikke departementet grunn til å foreslå en videreføring av denne ordningen heller for Utmarkskommisjonen.²¹

2.3 Særlig om lekdommernes rolle

Et fellestrekk ved særdomstolene er som ovenfor nevnt at de har sterke innslag av lekdommere. Det kan da være interessant å se hvordan samspillet var mellom disse lekdommerne og juristene i Utmarkskommisjonen, og dernest hvordan lekdommerne så på sin rolle i kommisjonen. Det kan for eksempel tenkes at juristene i noen tilfeller, mer eller mindre ubevisst, fikk en dominerende rolle.

En av kommisjonens lekdommere, Hans Prestbakmo, er av den klare oppfatning at de fem faste kommisjonsmedlemmene stilte på lik linje, og at det således ikke var noen forskjeller på jurister og ikke-jurister. Mye av kommisjonens arbeid bestod i teoretiske tolkninger av eldre og nyere dokumenter. Videre ble det tatt stilling til mer praktiske spørsmål som topografi og hensiktsmessige grensedragninger. De juridisk kvalifiserte fagdommerne fikk naturlig nok gjennomslag i spørsmål med innslag av juridiske spissfindigheter, men utover dette kom kommisjonen frem til sine avgjørelser på bakgrunn av konsensus. Prestbakmo understreker at avgjørelser hele veien ble basert på diskusjon, men uten at diskusjonene dermed fulgte noe bestemt mønster eller var preget av bestemte føringer. I mange tilfeller var det heller slik at juristene tok mye hensyn til

---

²¹ jf. utmarksprp. pkt. 3. 11, s. 22

lekfolkenes avgjørelser, fremfor at de forsøkte å tvinge sine egne syn gjennom på de aktuelle spørsmål.

Når det gjelder utformingen av dommene, kommer ikke eventuelle diskusjoner blant medlemmene til uttrykk så lenge dommen er enstemmig. Ved disse dommene sammenfattes medlemmenes syn og fremstilles som 'kommisjonens bemerkninger'. I saker med dissens, noe som bare er tilfelle i Tysfjordsaken²², redegjøres derimot både for flertallets og mindretallets syn.

---

²² Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 28. oktober 1993

3 Saksbehandling

3.1 Hvordan kommisjonen trådte i virksomhet

3.1.1 Saksanlegg eller felttildeling

Spørsmålet om hvordan kommisjonen trådte i virksomhet er et spørsmål om hvilke prosessforutsetninger som måtte være oppfylt for at kommisjonen skulle kunne realitetsbehandle en sak. I norsk prosesslovgivning oppstilles en rekke slike forutsetninger, for eksempel at saken må reises av kompetente personer til kompetente organer innen bestemt angitte frister.

Det følger av utmarkslovens hovedregel at hver av de to partene, altså så vel staten som private, kunne inngi stevning til kommisjonen med krav om pådømmelse, jf. § 7, 2. ledd. Partene hadde etter denne regelen lik søksmålskompetanse. Viktig å merke seg her er at saker kunne bringes inn for kommisjonen uten forutgående mekling i forliksrådet, jf. § 7, 1. ledd. Denne form for igangsetting viser at lovgiver la ett av grunnprinsippene i norsk sivilprosess, det såkalte disposisjonsprinsippet, til grunn. Prinsippet innebærer i korte trekk at det er opp til partene selv hvorvidt de vil gå til rettslige skritt eller ikke. Når søksmål eventuelt reises, står partene også fritt med hensyn til den videre fremdrift av saken. Partene kan enten frafalle kravet eller gjennomføre saken og eventuelt benytte rettsmidler som anke.²³ Med andre ord betyr dette at kommisjonens arbeid var avhengig av at det faktisk forelå en stevning fra en av partene. Kommisjonen kunne ikke på eget initiativ foreta undersøkelser og fastlegge grenser i utmarksområdene.

---

²³ jf. Hov (1999) s. 94

Under dette punkt med igangsetting av sakene var det betydelige forskjeller fra Høyfjellskommisjonen. Arbeidet ved denne kommisjonen var i sin helhet basert på innledende geografiske felttildelinger foretatt av Justisdepartementet i samråd med Landbruksdepartementet. Deretter fulgte undersøkelser og innhenting av de nødvendige opplysninger, hvorpå grenseoppgangsforretning ble berammet og alle interessenter ble varslet. Selve saksgangen var i hovedsak den samme som for Utmarkskommisjonen, men med den forskjell at forliksmekling i forliksrådet skulle foretas før en eventuell kommisjonsbehandling.

Dette viser at alle sakene for Høyfjellskommisjonen startet på oppdrag fra statens side. Det samme var for så vidt også tilfelle for Utmarkskommisjonen på bakgrunn av at de fleste saker startet i form av allmannastevning inngitt av staten. Staten var slik sett initiativtaker for begge kommisjoner. Det sentrale her er imidlertid at det for Høyfjellskommisjonens vedkommende kan synes som staten hadde mer en rolle som oppdragsgiver, med større mulighet til å legge føringer for kommisjonsarbeidet. Høyfjellskommisjonen fikk seg forelagt definerte områder, og det kan ut fra dette tenkes at den skjønnsmessige kompetansen, med hensyn til om saken var egnet for kommisjonsbehandling eller ikke, var noe snevrere enn for Utmarkskommisjonen.

Denne ordningen med felttildelinger fremfor saksanlegg fra partene åpnet også for en pålegging av flere oppgaver for Høyfjellskommisjonen. I tillegg til at grenseoppgangsforretninger skulle foretas, kunne Justisdepartementet også pålegge Høyfjellskommisjonen å foreslå nye administrative grenser for kommuner og fylker. Et slik opplegg var også diskutert i forbindelse med fastleggingen av den saklige kompetanse for Utmarkskommisjonen, men hensynet til kommisjonens særegenhet talte for at denne type oppgaver skulle utelukkes. Argumentet var at begge kommisjoner riktignok var opprettet med mandat i forhold til grensespørsmål i utmark og høyfjell, men Utmarkskommisjonen hadde ut fra reglene om saksanlegg mer preg av en domstol. Den primære oppgave burde derfor være løsning av tvister slik de var innkommet og formulert av partene. Et annet moment som ble trukket frem var at grensefastleggingene i de enkelte sakene for Utmarkskommisjonen i alle tilfeller ville ha indirekte betydning for hvordan de administrative grenser skulle trekkes.²⁴

Begrunnelsen for at ordningen med saksanlegg fremfor en videreføring av ordningen med distriktsvise inndelinger ble valgt, er sammensatt. På den ene side ble det pekt på at

---

²⁴ jf. utmarksprp. pkt. 3. 6, s. 16

Høyfjellskommisjonens ordning med en ren geografisk inndeling av utmarksområdene var fordelaktig både med tanke på Høyfjellskommisjonen selv og de involverte parter. Kommisjonen kunne jobbe ut fra et klart avgrenset område, og partene hadde bedre mulighet til å forutberegne sin rettsstilling. En ordning av denne type innebar større klarhet fra sakens begynnelse med felttildeling og til dens slutt med vurderinger av rettskraftsvirkninger.

På den annen side kunne en videreføring av ordningen medføre konflikt i forhold til hvilke områder hvor det var størst behov for avklaring av rettstilstanden. Tanken var at kommisjonen kunne få tildelt et område med mindre aktuelle rettslige tvister, på bekostning av områder hvor det var mer tvingende behov for klarhet i rettsforholdene. Dette behovet var partene selv, ut fra departementets syn, de nærmeste til å vurdere, noe som for så vidt er en av grunntankene bak disposisjonsprinsippet. Departementet la derfor til grunn at begge parter best kunne ivareta sine interesser med den ordning som fastlegges i § 7.

Innføringen av denne ordningen var også begrunnet med at Utmarkskommisjonen var et organ med dømmende myndighet og slik sett en del av det sentrale domstolsapparat. Hovedsynspunktet var derfor at det for disse saker, så vel som for andre sivile saker, burde gjelde samsvarende prosessuelle regler, der hovedregelen om inngivelse av stevning fra partene ble fulgt.²⁵

Et annet moment det ble lagt stor vekt på i forhold til de prosessuelle regler var muligheten til en mest mulig enhetlig og samlet saksbehandling. I dette ligger at så å si alle sakene reiste spørsmål om den historiske og rettslige utvikling av eiendommene, og berørte en vid krets av personer. Sammenhenger på dette området, herunder hvilke eiendommer som ideelt sett burde behandles samlet, fremkom som oftest ikke før omfattende kildegranskninger og undersøkelser var foretatt. Først etter dette forarbeidet kunne det gis en grovoversikt over et aktuelt tvistefelt basert på naturlige sammenhenger i det framskaffede saksmateriale. En ordning med felttildelinger kunne derfor virke begrensende i forhold til kommisjonens arbeid. En slik båndlegging av kommisjonen ville stride mot den skjønsmessige kompetanse kommisjonen ellers ble tillagt.

Som fremstillingen viser nedenfor i pkt. 3. 2. 1 ble tvistefeltene i hovedsak presentert av staten.

---

²⁵ jf. utmarksprp. pkt. 3. 8, s. 18

3.1.2 Innkalling av partene

Sakene som ble reist for Utmarkskommisjonen involverte en vid krets av personer, både navngitte rettighetshavere og ukjente rettighetshavere. Den sistnevnte gruppen omfattet personer man på stevningstidspunktet ikke kjente identiteten til, men som likevel måtte antas å kunne bli berørt av saken. Dette reiste særlig spørsmål i forhold til metoder for varsling og innkalling av alle berørte parter. Disse spørsmål er nærmere regulert i utmarkslovens § 12. Det var av stor viktighet at alle private eiere og rettighetshavere som kunne tenkes å bli berørt av saken fikk partsstatus, nettopp fordi det knytter seg sentrale rettsvirkninger til eiendomsrett og eksistens av eventuelle bruksrettigheter. Dette kan utledes av utmarkslovens § 2 der det bestemmes at kommisjonens dommer er bindende for 'alle vedkommende'.

I enkelte tilfeller var det klart hvem som var parter på den private siden. For disse tilfeller, hvor kommisjonen hadde oversikt over navngitte personer som kunne tenkes å bli berørt av saken, gjaldt en regel om direkte varsling. I andre tilfeller kunne det derimot være forbundet med vanskeligheter å identifisere tenkelige rettshavere, med mindre personopplysninger skulle fremgå av grunnbok eller i andre typer registrerte opplysninger. Som en løsning på dette identifikasjonsproblemet, skulle det i alle saker utferdiges allmannastevning i tråd med bestemmelser i lov 9. juli 1851 om Forkyndelsesmaaden af Indkaldelser og Stevninger i visse Sager angaaende Almindinger § 1, jf. utmarksloven § 12. I 1992 ble det vedtatt ny lov om bygdeallmenninger,²⁶ slik at utferdigelse av allmannastevning etter dette tidspunkt ble gjort i medhold av utmarksloven § 12, jf. bygdeallmenningsloven §§ 1 - 7 og 1 - 8.

Hensikten med denne ordningen var at rettighetshavere som på stevningstidspunktet var ukjente skulle fanges opp og gis partsstatus. Rent formelt ble dette gjort ved at det i stevningen ble angitt hvilket geografisk område saken omfattet, og at alle som kunne tenkes å bli berørt ble oppfordret til å melde seg ved sakens behandling. Innkallelsen av partene skulle deretter kunngjøres i ulike medier, med meldefrist på normalt seks uker.

Denne regel om allmannastevning gjaldt uten hensyn til om staten eller private grunneiere var saksøker. Dette kan ses i sammenheng med de komplekse saker det

---

²⁶ Lov av 19. juni 1992 nr. 59 (bygdeallmenningsloven)

dreiet seg om og at partene ofte underveis i saken hadde behov for endringer og justeringer av sine krav og påstander. Det kunne tenkes at grensepåstander ble endret slik at nye rettighetshavere ble involvert i saken. Hensynet til en mest mulig entydig og fullstendig avklaring av rettstilstanden ble derfor best ivaretatt ved allmannastevning fra begge sider.

3.2 Nærmere om tvistegjenstanden

3.2.1 Avgrensning og definisjon av tvistefeltet

Når det gjaldt formelle krav til stevningen og dens innhold, ble reglene i tvistemålsloven fulgt. Her bestemmes at stevningen må inneholde en bestemt angivelse av det krav som gjøres gjeldende, jf. § 300, 1. ledd nr. 2. En bokstavelig tolkning av ordlyden her betyr at partene måtte være ganske presise ved angivelse av de omstridte eiendommer, hvor grensene skulle trekkes, samt hvordan det forholdt seg med bruksrettigheter. Med tanke på at disse sakene hadde en særegen rettslig natur, talte de beste hensyn for at kommisjonen ikke var for streng med hensyn til nøyaktig definisjon av kravet i stevningen. Synspunktet var at det måtte tas høyde for at så vel påstand som det rettslige grunnlag denne bygde på kunne endres underveis i saken. Rent praktisk ble disse spørsmålene løst ved at det ble foretatt befaringer i tvistefeltet. Dette ble gjort i to omganger, der den første ble foretatt av partene før hovedforhandling, og den andre ble foretatt under hovedforhandling.

Når det gjaldt den første runden, var vanlig prosedyre at befarings ble foretatt i tidsrommet etter at stevning var inngitt, men før tilsvaret var inngitt fra de saksøkte. Ved befaringsen var staten representert ved Statskog SF, og de private parter var representert av en tillitsmann. Befaringsen hadde stor verdi i seg selv, fordi sakene dreiet seg om grensefastlegging basert på topografi og konkrete forhold i terrenget så vel som tolkning av skriftlige dokumenter. Partene kunne ved diskusjon komme frem til mulige grensedragninger, samt at de fikk et bedre grunnlag for påstander som skulle nedlegges for kommisjonen. Den neste runden fulgte det samme opplegg, men med den forskjell at kommisjonens medlemmer også var til stede. Etter denne befaringsen var det vanlig at partene justerte sine påstander. Dette viser at det i praksis var utstrakt kontakt mellom

partene på forhånd til nærmere avgrensning av tvistefeltet. Partene var sjelden intetanende når en sak ble reist for kommisjonen, men et saksanlegg kunne snarere betraktes som et avtalt spill mellom partene.

En gjennomgang av dommene som ble avsagt av Utmarkskommisjonen viser at det var staten som i alle tilfeller opptrådte som saksøker. Dette kan i de fleste tilfeller forklares av rent praktiske hensyn ettersom det utviklet seg visse retningslinjer for hvordan den enkelte sak skulle settes i gang. Disse retningslinjene betydde imidlertid ikke at det utelukkende var staten som gikk til rettslige skritt. Private grunneiere anla for eksempel sak angående eiendoms- og bruksrettigheter for områdene Lyngshalvøya, Malangshalvøya og Nord-Rana Allmenning, da staten var motvillig til å anlegge sak for disse områdene. For de to førstnevnte feltene inngikk imidlertid partene forlik etter forhandlinger slik at en eventuell behandling for kommisjonen dermed ikke var nødvendig. For feltet i Nord-Rana ble det avsagt dom 1. juli 1999.

3.3 Prosessuell kompetanse

Kommisjonen var tillagt skjønnsmessig kompetanse både i forhold til prosessuelle og materielle spørsmål. Når det gjaldt den materielle skjønnskompetansen, fremgår det i fremstillingens pkt. 3. 6. 1 at denne kompetansen var forbundet med et prinsipp om hensiktsmessige grensdragninger mellom statsgrunn og privat grunn.

Når det videre gjaldt den prosessuelle kompetansen, var denne forankret i utmarkslovens §§ 8 – 11. Etter disse regler foretok kommisjonen en skjønnsmessig vurdering av kravets faktiske og rettslige sider med den hensikt å avgjøre to forhold. Det første var hvorvidt kravet var av en slik karakter at kommisjonen hadde saklig kompetanse til videre behandling, jf. § 8. Domstolenes saklige kompetanse er en absolutt prosessforutsetning, noe som for kommisjonen innebar at vurderingen skulle gjøres på eget initiativ. Dersom kommisjonen kom til at den manglet saklig kompetanse, reiste dette spørsmål om hel eller delvis avvisning. Dette tema behandles i pkt. 3. 3. 1.

Det neste forhold som ble vurdert var på hvilken måte sakene skulle behandles. Herunder kunne kommisjonen, ut fra hva den selv fant hensiktsmessig, bestemme både

omfanget og rekkefølgen av sakene. Disse spørsmål reguleres i utmarkslovens §§ 10 og 11 og behandles i pkt 3. 3. 2.

3.3.1 Avvisning

Utmarkskommisjonen hadde skjønnsmessig adgang til hel eller delvis avvisning av saken, dersom den ble funnet uegnet til behandling av kommisjonen, jf. utmarkslovens § 8. Partene hadde etter dette ikke et ubetinget krav på at det inngitte kravet faktisk ble pådømt av kommisjonen. Et viktig hensyn bak denne regelen er ønsket om en mest mulig hensiktsmessig og effektiv saksbehandling.

Denne bestemmelsen reiser flere spørsmål. For det første spørsmål om hva som skulle til for at en sak skulle anses som uegnet og dermed kunne avvises, og for det annet hvilke rettsvirkninger dette fikk for partene. Jeg behandler bare det første spørsmålet om avvisningsgrunner.

Ulike forhold skulle tas i betraktning ved denne vurderingen, deriblant de faktiske forhold rundt tvistefeltet slike som beliggenhet og størrelse, samt også det rettslige kravets karakter, jf. 2. ledd. Andre forhold enn tvistefeltets og de rettslige spørsmålenes karakter kunne også komme i betraktning under denne vurderingen.²⁷ Kommisjonen måtte foreta en konkret helhetsvurdering der flere momenter spilte inn, men slik at avgjørelsen ble basert på hva som i det enkelte tilfellet førte til en hensiktsmessig og enhetlig behandling av saken.

Når det gjaldt feltets størrelse, var det for det første helt i samsvar med Utmarkskommisjonens mandat at store og sammenhengende utmarksområder skulle behandles under ett. En del av formålet med opprettelsen av kommisjonen var nettopp å ha et organ som, i større grad enn de ordinære domstoler, var i stand til å løse eiendomsrettslige tvister med omfattende areal. Dersom kommisjonen også skulle befattet seg med små saker bestående av bare noen få eiendommer eller isolert sett små tvistefelt, ville disse sakene lett kommet i konflikt med de større og mer kompliserte saker. De små sakene ville på mange måter forsinket kommisjonens øvrige arbeid med

---

²⁷ jf. utmarksprp. merknader til § 8, s. 29

de store sakene. Av tidsmessige årsaker for begge parter burde derfor denne type saker i stedet legges til de ordinære domstoler som tingrett eller jordskifterett.

I denne forbindelse kan nevnes Grytåsaken²⁸, hvor tvisteområdet var så vidt lite at det alternativt kunne vært brakt inn for jordskifteretten til avgjørelse. Det kan da spørres hvorfor saken likevel ble anlagt for Utmarkskommisjonen, og ikke minst hvorfor kommisjonen tok den opp til behandling. Når det gjelder det første, kan en tenkelig årsak være at Utmarkskommisjonen stod noe friere med hensyn til fastlegging av hensiktsmessige grenser slik at saksøker, som i dette tilfellet var staten, så seg best tjent med en sak for denne instansen. Staten v/Regjeringsadvokaten uttaler om dette at saken ble lagt til Utmarkskommisjonen fordi den falt inn under kommisjonens virkeområde. For øvrig gjelder spørsmålet strategiske beslutninger som ikke kan kommenteres.

En annen årsak kan tenkes å være kommisjonens legitimitet og tillit utad. Kommisjonen var, i motsetning til jordskifteretten, bredere sammensatt av juridisk kvalifiserte dommere og hadde lang erfaring med behandling av utmarksspørsmål. Videre vet man at saksanlegg for jordskifteretten innebærer forholdsvis høye omkostninger. Det kan derfor spørres om et saksanlegg for kommisjonen var begrunnet ut fra en mulighet til dekning av saksomkostninger.

Ser man derimot hen til Høyfjellskommisjonen, synes det for denne kommisjonen å ha vært en videre adgang til behandling av enkeltsaker i spesielle tilfeller. Dette fremgår av kommisjonens forarbeider, hvor det slås fast at kommisjonen av praktiske årsaker og hensynet til fastlegging av partenes rettsstilling også bør prioritere grensesaker mellom for eksempel høyfjell og en enkeltstående eiendom.²⁹ Vedrørende Utmarkskommisjonen kan det derimot med god grunn antas at denne typen saker ville blitt avvist etter § 8.

Når det gjaldt vilkåret om tvistefeltets beliggenhet og utstrekning, innebar dette for det første vektlegging av en viss geografisk sammenheng. I alle saker ble det foretatt omfattende kildegranskning og arkivundersøkelser til kartlegging av områdene og deres historiske forløp, slik at en samlet behandling av områder som geografisk naturlig hørte sammen fremstod som mest hensiktsmessig og ressursbesparende. Dette er grunnen til at sakene fortrinnsvis ble behandlet distriktsvis.

---

²⁸ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 9. desember 2002

²⁹ jf. høyfjellsprp. s. 4

Undersøkelser viser at avvisning var mest aktuelt i begynnelsen av kommisjonens virkeperiode. I for eksempel Senja-Nordsaken ble krav fra de private parter om eiendomsrett til hyttetomter på statens grunn avvist med den begrunnelse at kravet var uegnet for kommisjonsbehandling.³⁰ Det fremgår imidlertid ikke av kjennelsen hva som nærmere ligger i at kravet var uegnet.

Avvisning kan også påberopes av de private parter slik det for eksempel ble gjort i Tysfjordsaken.³¹ Påstanden var grunnet i den nevnte 'overlapping' i forhold til Samerettsutvalgets arbeid, ettersom tvisteområdet var dominert av samiske bosettinger. De private parter mente at kommisjonen ville løse rettsspørsmålene på et ufullstendig rettslig grunnlag, ettersom utvalgets arbeid ikke var slutført og rettsstillingen for samene derfor ikke var klarlagt. Om dette uttaler kommisjonen at saken etter loven faller inn under den eksklusive kompetanse og dermed kommisjonens virkeområde. Dette syn støttes også av uttalelser i forarbeidene.³² Videre kan en eventuell avvisning uansett ikke hjemles i verken utmarkslovens § 8 eller andre regler i prosesslovgivningen. De påberopte folkerettslige rettskilder kan heller ikke begrunne avvisning ettersom det i så fall vil bety at staten er forpliktet til ikke å reise søksmål for bestemte områder. Dette vil igjen stride mot utmarkslovens § 7 om lik søksmålskompetanse. Kommisjonen peker også på sentrale partshensyn bak opprettelse av kommisjonen og saksbehandlingsreglene. Disse innebærer blant annet at partene stilles i en gunstigere posisjon enn for eksempel hva tilfellet ville vært ved en ordinær domstolsbehandling. Ut fra dette mente kommisjonen at dens arbeid, i større grad enn de ordinære domstoler, var i samsvar med de folkerettslige forpliktelser. Konklusjonen var dermed at det ikke forelå rettslige holdepunkter for en avvisning.

3.3.2 Forening, oppdeling eller utvidelse av saker

Utmarkskommisjonen hadde skjønnsmessige kompetanse til å avgjøre på hvilken måte en sak skulle behandles, jf. utmarkslovens §§ 10 og 11. Kommisjonen kunne, ut fra

---

³⁰Avvisningskjennelse inntatt i dom avsagt av Utmarkskommisjonen 19. april 1993 på s. 108

³¹ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 28. oktober 1993

³² se fremstillingens pkt. 1. 6. 1

prinsippet om en hensiktsmessig og effektiv saksbehandling, bestemme hvilke saker og krav som skulle behandles sammen eller deles opp, i hvilken rekkefølge disse skulle behandles, samt om en sak eventuelt skulle utvides til å omfatte flere eiendommer. Jeg går først inn på de enkelte delbestemmelser i § 10.

Når det gjaldt omfanget av saken, kunne flere saker forenes til en og samme saksbehandling og pådømmelse, jf. 1. ledd nr. 1. Dette ble gjort i flere saker, deriblant Beiarn Øst- og Beiarn Vestsaken³³ og Nordreisa/Kvænangensaken³⁴. I begge saker ble det inngitt to stevninger slik at det i utgangspunktet skulle berammes en sak for hvert av tvistefeltene. I den førstnevnte saken, konstaterer kommisjonen kort at sakene er forenet til felles behandling og felles avgjørelse i medhold av § 10, 1. ledd. I Nordreisasaken begrunnes foreningen nærmere, der kommisjonen uttaler at begge saker er omfattende og har parallelle trekk i den historiske utviklingen av tvistefeltene. Disse forhold tilsier at sakene skal forenes til felles behandling og pådømmelse.

Et annet alternativ var at ved tilfeller av store saker, kunne forhandlinger og pådømmelse av krav deles opp i mindre seksjoner og behandles hver for seg. Innenfor et inngitt krav kunne også selvstendige tvistepunkter skilles ut dersom dette var hensiktsmessig, jf. 1. ledd, nr. 2. At saker rent innholdsmessig var omfangsrike var i seg selv en grunn til oppdeling av behandlingen, men også rent økonomisk kunne en slik organisering være nødvendig. Et eksempel i denne forbindelse er Storfjordsaken³⁵. Stevningen i denne saken omfattet opprinnelig både Storfjordfeltet og Mandalen-/Kåfjordfeltet. Under sakens forberedelse viste det seg imidlertid at de rettslige problemstillinger var noe forskjellige for de to felter, samt at det for Mandalen-/Kåfjordfeltet var et stort antall private parter. Disse forhold, sammenholdt med budsjettmessige hensyn, medførte derfor at saken ble delt opp til to separate behandlinger, hvorav Mandalen/Kåfjord ble utsatt til et senere tidspunkt. Bestemmelsen om allmannastevning i § 12 innebar derfor at ny stevning måtte utstedes for denne saken.

Etter § 10, 1. ledd nr. 3 inngikk det i kommisjonens kompetanse å bestemme rekkefølgen for behandlingen av grensetvistene. Ulike forhold kunne tas i betraktning ved denne konkrete vurderingen, deriblant hensynet til tvistefeltets utstrekning, rettslige

---

³³ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 28. april 1990

³⁴ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 5. juli 1991

³⁵ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 25. januar 1995

og historiske sammenheng, samt behovet for en avklaring av rettsstilstanden, jf. 2. ledd. Det er klart at desto raskere rettsforholdene ble ordnet, desto raskere kunne partene innrette seg etter gjeldende rett.

Kommisjonen hadde videre rett til å vektlegge ethvert forhold som kunne bidra til en hensiktsmessig behandling av saken.³⁶ Det sentrale var at kommisjonen foretok en konkret vurdering der viktige hensyn var en rasjonell og effektiv avvikling av saken. Som en sikkerhetsventil skulle partene likevel så langt det var mulig gis anledning til å uttale seg før en beslutning ble tatt av retten, jf. 3. ledd. Vanskeligheter med identifisering og varsling av alle involverte parter, tilsa imidlertid en skjønnsmessig adgang til å gjøre unntak fra denne regelen. Det sentrale i denne forbindelse var at kommisjonen foretok en konkret helhetsvurdering, hvor hensynet til kontradiksjon ble veid opp mot hensynet til en rask og formålstjenlig saksbehandling.

Forutsetningen for slik forening eller oppdeling av sakene etter § 10, var naturligvis at minst en av partene var den samme i alle saker, noe som i samtlige saker for Utmarkskommisjonen var tilfellet når staten var part.

Utmarkskommisjonen hadde myndighet til å utvide saken i den forstand at ytterligere geografiske områder kunne trekkes inn og behandles sammen med de allerede berammede tvistefelt, jf. § 11. Dette kunne gjøres ved at enten hele eiendommer (hele bruksnummer) ble trukket inn, eller ved at mindre deler av eiendommer ble inkludert, dersom dette ut fra sakens forhold ble funnet mer formålstjenlig. Et eksempel på det førstnevnte var typisk aktuelt ved private eiendommer. En utvidelse av saken med deleiendommer var derimot mer aktuelt ved større statseide områder. Det sentrale var at kommisjonen, på samme måte som ved anvendelse av § 10, foretok en helhetsvurdering der de overordnede hensyn var en samlet og effektiv saksbehandling.

Når det gjaldt den nærmere prosedyre, kunne kommisjonen foreta denne type justering på eget initiativ. Det var således ikke nødvendig med ny stevning fra noen av partene. Partene skulle imidlertid gis rett til kontradiksjon, jf. § 11, 2. ledd hvor det vises til § 10, 3. ledd. Som et utgangspunkt skulle bare allerede eksisterende parter gis denne retten, til tross for at utvidelse av saken, forutsatt at privat grunn ble trukket inn, innebar at flere grunneiere fikk partsstatus. Rimelighetshensyn kunne imidlertid tilsi at

---

³⁶ jf. utmarksprp. merknader til § 10, s. 30

kommisjonen innhentet synspunkter også fra de eiere eller bruksrettshavere som mer eller mindre ufrivillig ble trukket inn i saken.

3.4 Saksomkostninger

Saksomkostninger for Utmarkskommisjonen ble utredet etter prinsippene i utmarkslovens § 18. Utgangspunktet her er at ”utgifter i forbindelse med kommisjonens virksomhet utredes av staten”, jf. 1. ledd. Hva som nærmere ligger i dette er presisert i 2. ledd.

For det første skulle utgifter til ”kommisjonens egen virksomhet” utredes av staten. Dette innbefattet blant annet administrative utgifter til sekretariat, godtgjørelse av medlemmer i form av lønn og dekning av reiseutgifter, samt utgifter til leie av lokaler og kontorhold. I tillegg kom utgifter direkte knyttet til kommisjonsarbeidet som sekretariatet hadde i forbindelse med kildesøking, fremskaffelse av dokumenter og innhenting av annet bevismateriale.

Videre var også ”nødvendige utgifter for andre enn staten” omfattet. Slike utgifter kunne eksempelvis være knyttet til juridisk eller annen type sakkyndig bistand. Ulike forhold skulle tas i betraktning ved denne nødvendighetsvurderingen, deriblant de private parters mulighet til samme juridiske og tekniske bistand, jf. 3. ledd. Når det gjaldt juridisk bistand, hadde de private parter altså gode økonomiske støtteordninger. I motsetning til hva tilfellet er for andre sivile saker, fikk de private parter som hovedregel dekket sine utgifter til prosessfullmektig under forutsetning av at utgiftene var nødvendige. Dette var tilfellet i så å si alle saker som var oppe for kommisjonen, enten den private siden var representert med en eller flere prosessfullmektiger.³⁷

Utgifter til annen bistand av mer teknisk art, som for eksempel utredningskonsulenter og andre sakkyndige, kunne også etter forholdene falle inn under kategorien ”nødvendige utgifter”. Det avgjørende var hvorvidt de påløpte utgifter stod i sammenheng med opplysninger eller bevis det var rimelig at parten innhentet. Det er her viktig å understreke at det ikke ble oppstilt noe krav om at de innhentede opplysninger

---

³⁷se for eksempel Grytåsaken og Storfjordsaken

skulle ha avgjørende betydning for sluttresultatet, men det ble krevd at de var av en slik karakter at kommisjonen derved fikk et bedre grunnlag for sin konklusjon. Det kan godt være at materialet i sluttfasen viste seg irrelevant, men det kunne likevel bli gjenstand for refusjon av staten.

I de fleste sakene var det hensiktsmessig at de private parter, i tillegg til sin prosessfullmektig, også var representert av en utvalgt tillitsmann. Denne personen hadde riktignok bare partsstatus, men kunne på vegne av de andre grunneiere overvære hele saken, bidra med opplysninger om lokale forhold og slik sett ivareta de privates interesser på best mulig måte. På denne bakgrunn talte de beste hensyn for at godtgjørelse av disse også ble tatt med i vurderingen av ”nødvendige utgifter”. Dommene viser at kommisjonen ved vurdering av omkostningsoppgaver for både prosessfullmektiger, tillitsmenn, samt utredningskonsulenter i alle tilfeller fant disse saklig begrunnet og ”nødvendige”.

Partene kunne videre etter § 18 også få refundert saksomkostningene i de tilfeller hvor de selv foretok kildegranskninger og undersøkelser til klarlegging av sakens rettslige og faktiske forhold. Forutsetningen var imidlertid at den rimeligste fremgangsmåte ble valgt, da eventuelle merutgifter i utgangspunktet ikke ble dekket.³⁸ Disse tilfellene, hvor bevis ble innhentet på eget initiativ, må ses i sammenheng med reglene om partenes ansvar for sakens opplysning etter § 14, og de tilfellene hvor det ble begjært rettergangsskritt etter § 13, 2. ledd, jf. § 14, 2. ledd 1. pkt. Etter disse reglene kunne de private parter overfor kommisjonen begjære visse tiltak til innhenting av opplysninger og bevis iverksatt når disse var omfattende og ressurskrevende. Kommisjonen avgjorde på bakgrunn av en helhetsvurdering hvorvidt begjæringen skulle tas til følge, slik at arbeid og kostnader ved tiltakene ble dekket av staten, eller om begjæringen skulle avslås. I de tilfeller hvor slik begjæring eventuelt ble avslått etter § 14, 2. ledd 2. pkt., skulle dette skje ved kjennelse, men uten påfølgende adgang til kjæremål av denne. Partene måtte etter dette nøye seg med et begrunnet avslag fra kommisjonen.

Et avslag innebar imidlertid ikke en avskjæring av muligheten til å innhente det ønskede bevismateriale. Partene kunne på eget initiativ foreta de ønskede tiltak, men da med den risiko at de selv måtte bære de økonomiske kostnadene. Refusjon var bare mulig dersom kommisjonen senere i saken skulle komme til at det fremskaffede

---

³⁸ jf. utmarksprp. merknader til § 18, s. 36

materialet var av slik betydning for sakens avgjørelse at det måtte anses som en ”nødvendig utgift”.

Grensen for nødvendighetskravet ble trukket ved typisk private utgifter, slik at for eksempel tapte arbeidsinntekter falt utenfor.

Regelen i § 18 er begrunnet ut fra ulike legislative hensyn. Utgangspunktet for andre sivile saker angående fast eiendom er at spørsmålet om saksomkostninger er regulert av tvistemålslovens og jordskiftelovens regler. Sakene for Utmarkskommisjonen var imidlertid så vidt spesielle at departementet la til grunn at disse lover ikke uten videre kunne anvendes på de nevnte tilfeller.³⁹ Med staten som ’den sterke’ part i alle saker, ville dette innebære et skjevt styrkeforhold. I og med at sakene fordret ressurskrevende arbeid i forhold til saksforberedelse, ville dette kunne gi staten et urimelig fortrinn.

Et annet viktig hensyn er forholdet til gjeldende rettshjelpsordninger om fri retts hjelp og retts hjelpsforsikringer i lov om fri retts hjelp av 13. juni 1980 nr. 35 (retts hjelploven). Departementet kom herunder til at disse nevnte ordninger i og for seg kunne anvendes i flere tilfeller, men at de nærmere regler med krav til partenes økonomiske forhold og ordningenes anvendelsesområde ellers ville kunne utelukke økonomisk støtte i andre tilfeller.

Et neste viktig moment er at mange private grunneiere og rettighetshavere, mer eller mindre ufrivillig ved allmannastevning, ble trukket inn i en retts sak. En avveining av rimelighetshensyn tilsa derfor at utgifter til juridisk bistand som hovedregel skulle utredes av staten.

En privat part kunne unntaksvis pålegges helt eller delvis selv å bære kostnadene ved saken når særlige grunner tilsa det, jf. 4. ledd. Dette var ment som en sikkerhetsventil til bruk i helt spesielle tilfeller hvor en part opptrådte utilbørlig eller på en slik måte at saken unødig ble forsinket.

Videre nevnes at saker for Utmarkskommisjonen var gebyrfrie, jf. 5. ledd. Dette er begrunnet ut fra reglene i lov om rettsgebyr (rettsgebyrloven) av 17. desember 1982 nr. 86, hvor ordningen er at saksøker må betale et fastsatt beløp til staten i form av et rettsgebyr, jf. §§ 1 og 2. I sakene for Utmarkskommisjonen, hvor staten hovedsakelig opptrådte som saksøker og hvor de private parter ofte var fritatt fra saksomkostninger, ville det være lite hensiktsmessig å innføre en ordning med betaling av rettsgebyr.

---

³⁹ jf. utmarksprp. pkt. 3. 10, s. 20

Når det gjaldt saksomkostninger for Høyesterett, ble disse spørsmål regulert etter de alminnelige regler i tvistemålslovens kap.13. Hovedregelen her er at partene selv må bære de økonomiske kostnadene til prosessfullmektig, samt at den tapende part også må dekke motpartens omkostninger, jf. § 180, 1. ledd.

Unntak fra regelen om dekning av motpartens omkostninger kunne imidlertid tenkes i spesielle tilfeller. Partene kunne eksempelvis bli fritatt for disse saksomkostningene etter en vurdering og avgjørelse av Høyesterett, jf. § 180, 2. ledd. Dette ble gjort i Skjerstaddommen⁴⁰, hvor de ankende private parter ikke ble ilagt statens saksomkostninger til tross for at anken ikke førte frem. Begrunnelsen for at Høyesterett her gjorde unntak ligger i at saken reiste så vidt prinsipielle spørsmål. Rimelighetshensyn tilsa derfor at de private parter ikke burde ilegges saksomkostninger utover sine egne omkostninger.

I andre tilfeller kunne de private parter bli fritatt også for egne saksomkostninger etter reglene om fri sakførsel i rettshjelploven. Dette var tilfellet i Manddalen-/Kåfjorddommen⁴¹ (heretter omtalt som Svartskogensaken). I denne saken, hvor anken førte frem, fikk de private parter innvilget fri sakførsel etter de nevnte regler, slik at utgifter i forbindelse med saken ble belastet det offentlige. Det samme var tilfellet i Tysfjordsaken⁴², hvor samtlige av de ankende private parter hadde fri sakførsel for Høyesterett.

Reglene om saksomkostninger for Høyfjellskommissjonen fulgte dels av høyfjellsloven og dels av de alminnelige regler om saksomkostninger. Hovedlinjen var at disse utgiftene, med ett unntak, også var et statsanliggende. Dette følger av høyfjellslovens hovedregel, der det slås fast at staten var ansvarlig både for dekning av utgifter i forbindelse med selve virksomheten av kommisjonen, og for dekning av utgifter til rettergangsskritt tatt i forbindelse med saken, jf. § 11. Dette skulle gjelde uavhengig av om det var kommisjonen selv som hadde tatt slike skritt, eller om de var tatt av andre etter begjæring fra kommisjonen. I de sistnevnte tilfellene var det gjerne 'de almindelige underretter', det som i dag er førsteinstansdomstoler, som ble pålagt dette arbeidet. Dette innebar at godtgjørelse av kommisjonens medlemmer, utgifter til fremskaffelse av

---

⁴⁰ Rt. 1991 s. 1311

⁴¹ Rt. 2001 s. 1229 på s. 1252

⁴² Rt. 1996 s. 1232 på s. 1236

dokumenter og annet bevismateriale, samt utgifter i forbindelse med innstevning og avhøring av vitner skulle skje på statens regning.

Utgifter til juridisk bistand for partene var, til forskjell fra Utmarkskommisjonen, unntatt fra statens økonomiske ansvar. Partene måtte i disse tilfellene selv dekke kostnadene til sine prosessfullmektiger. Dette sies ikke eksplisitt i lovteksten, men uttrykkes i forarbeidene.⁴³ Når det ellers gjaldt saksomkostninger, ble det ut fra de alminnelige regler om saksomkostninger utledet en høyeste grense for hva en part kunne pålegges å betale. Partene skulle etter dette ikke ilegges høyere saksomkostninger enn det som ville vært tilfellet dersom saken hadde vært brakt inn for en lavere rettsinstans.

Angående innstevning og godtgjørelse av vitner, gjaldt imidlertid visse særregler, jf. høyfjellslovens § 5. Utgangspunktet var at alle som på en eller annen måte var berørt av grenseoppgangsforretningen, det være seg parter med krav på eiendomsrett, bruksrettigheter eller andre rettigheter, kunne begjære et vitne innstevnet for kommisjonen, jf. § 5, 2. ledd. Kommisjonen tok stilling til hvorvidt det aktuelle vitnet skulle fremstilles i saken. Dersom kommisjonen ved kjennelse av slo slik begjæring, var det adgang for partene til selv å føre vitnet i saken. Godtgjørelse av disse vitnene skulle da baseres på de samme regler som gjaldt for godtgjørelse av vitner i straffesaker i lagmannsretten, jf. § 5, 3. ledd. Med andre ord ble disse utgiftene i første omgang belastet staten, men måtte deretter tilbakebetales i form av en erstatning fra de private, jf. 4. ledd. For de tilfeller hvor kommisjonen likevel skulle komme til at innstevningen var begrunnet og dermed kalle inn vitnet, ble disse utgiftene å belaste staten.

Når det gjaldt saksomkostninger for Høyesterett, er både loven og forarbeidene tause om dette spørsmålet. Undersøkelse av enkelte avgjørelser viser imidlertid at saksomkostninger ble utredet av staten. Dette gjaldt både i saker hvor staten fikk medhold, og i saker hvor de private vant frem med sine påstander. Eksempler på de førstnevnte tilfellene er henholdsvis Follalddommen og Hessdalendommen.⁴⁴ På bakgrunn av sakenes art og den tvil de hadde reist med hensyn til avgjørelse av de juridiske spørsmål, ble de private parter ikke ilagt statens saksomkostninger i disse

---

⁴³ jf. høyfjellsprp. s. 8

⁴⁴ Rt. 1959 s. 388 og Rt. 1956 s. 1085

sakene. De private parter var imidlertid, på samme måte som for Utmarkskommisjonen, ansvarlige for egne saksomkostninger.

Et annet eksempel er Veivandetdommen,⁴⁵ hvor de private parter ble gitt medhold. Saksomkostninger for både Høyfjellskommisjonen og Høyesterett ble i dette tilfellet opphevet og dermed utredet av staten.

3.5 Rettsmidler

Når det gjaldt bruk av rettsmidler mot Utmarkskommisjonens avgjørelser, gjaldt ulike regler avhengig av hvilken type avgjørelse kommisjonen hadde avsagt. Dersom avgjørelsen gjaldt avvisning, skulle det avsies kjennelse, jf. utmarkslovens § 8, 1. ledd. Etter samme lovs § 9, 3. ledd kunne denne kjennelsen ikke angripes ved kjæremål eller anke. Gjaldt avgjørelsen beslutning om forening, oppdeling eller utvidelse av saken, kunne det heller ikke benyttes rettsmidler mot denne type avgjørelser, jf. utmarkslovens §§ 10, 4. ledd og 11, 2. ledd. Dette viser at mot avgjørelser som ble avsagt av kommisjonen under selve saksbehandlingen, hadde partene få eller ingen rettsmidler.

Når det videre gjaldt endelig konklusjon med fastlegging av rettigheter i saken, skulle det avsies dom, jf. utmarkslovens § 2. Disse dommene kunne etter hovedregelen ankes direkte inn for Høyesterett, jf. utmarkslovens § 17. Den nærmere prosedyre for ankebehandlingen fulgte kap. 25 i tvistemålsloven, som for øvrig også gjaldt for Utmarkskommisjonen, jf. utmarkslovens § 6.

Den nærmere begrunnelse for denne ankeordningen er dels at den tilsvarte ordningen slik den var for Høyfjellskommisjonen, jf. høyfjellslovens §§ 8, 2. ledd og 9. Videre er ordningen begrunnet ut fra vanskeligheter med etablering av alternative tilfredsstillende ankeordninger.

Utmarkskommisjonen avsa i alt 33 dommer, hvorav bare tre av disse, henholdsvis Skjerstaddommen, Tysfjorddommen og Svartskogdommen etter anke behandlet av

---

⁴⁵ Rt. 1918, bind 2, s. 32

Høyesterett.⁴⁶ Undersøkelser viser at flere av Utmarkskommisjonens dommer faktisk ble forsøkt anket inn, men med det resultat at disse ble avvist. Til sammenligning vet man imidlertid at de fleste av Høyfjellskommisjonens 26 avgjørelser ble anket og tatt opp til ny behandling av Høyesterett. På denne bakgrunn kan det derfor spørres hvorfor bare et fåtall av Utmarkskommisjonens dommer ble ankebehandlet.

Et neste spørsmål er da hvorfor nettopp de tre nevnte sakene slapp gjennom Høyesteretts silingsprosess, mens de andre ble avvist. Det kan tenkes flere årsaker til dette. Generelt om sakene kan det sies at disse innholdsmessig var svært konkrete, og at flere av dem reiste spørsmål av samme rettslige karakter. Det er derfor mulig at Høyesterett på generelt grunnlag, ut fra begrenset kapasitet eller andre prosessøkonomiske grunner, ser seg lite villig til å behandle denne type saker.

Det forhold at ikke flere av Utmarkskommisjonens dommer ble ankebehandlet av Høyesterett må ses i sammenheng med enkeltavgjørelser som ble avsagt av kommisjonen. Flere saker reiste spørsmål av prinsipiell juridisk karakter, og prinsipper fremkommet i disse sakene ble i stor grad lagt til grunn i senere saker. Dette gjaldt særlig for Skjerstadsaken⁴⁷, hvor kommisjonen på prinsipielt grunnlag oppstilte retningslinjer for bruksrettigheter i statsallmenning. Anvendelse av disse prinsippene i etterfølgende saker kan derfor være noe av årsaken til at ikke flere dommer ble anket til Høyesterett.

I tillegg kommer at Høyfjellskommisjonen gjennom sitt omfattende arbeid i Sør-Norge også i stor grad laget en mal for hvordan grensespørsmål og spørsmål om eiendoms- og bruksrett i utmarksområder skal løses. Denne malen fant Utmarkskommisjonen i vid utstrekning relevant for sitt arbeid og la den dermed til grunn. Et nærliggende eksempel i denne forbindelse er den såkalte Ullensvangkjennelsen⁴⁸, som i flere av Utmarkskommisjonens dommer⁴⁹ ble lagt til grunn som prejudikat. I denne kjennelsen ble det på prinsipielt grunnlag uttalt at det ved mangelfulle opplysninger om opprinnelige grensedragninger, må ses hen til forhold som rådighetsutøvelse, oppfatninger og naturforhold.

---

⁴⁶ hhv. Rt.1991 s. 1311, Rt. 1996 s. 1232 og Rt. 2001 s. 1229

⁴⁷ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 26. april 1990 og fremstillingens pkt. 3. 6. 2

⁴⁸ Kjennelse avsagt av Høyfjellskommisjonen 2. juni 1924

⁴⁹ se for eksempel dom avsagt av Utmarkskommisjonen 5. april 2002 (Ejford) på s. 17

Relevansen av Høyfjellskommisjonens arbeid kan videre ses i lys av beslutningen om opprettelse av Utmarkskommisjonen som en dømmende kommisjon fremfor et forvaltningsorgan. Det ble i den forbindelse lagt til grunn at den saklige kompetanse skulle ha sitt utspring i gjeldende rett fremkommet av blant annet Høyfjellskommisjonens praksis. Den nærmere forklaringen på dette var at kommisjonene var parallelle til hverandre, slik at også saksforholdene og de rettslige spørsmålene på mange måter var like for begge instanser. Utgangspunktet i flere av sakene for Høyfjellskommisjonen var også overdragelse av eiendommer fra staten til de private parter i eldre tider, men uten at grensene den gang ble klart og tydelig trukket opp. Skjøtene inneholdt ofte vage ord og uttrykk i grensebeskrivelsene som for eksempel at grensene går fra "fjære til fjell". Høyfjellskommisjonens oppgave var derfor, med utgangspunkt i skriftlige dokumenter, å finne ut hva som fulgte med i disse salgene. I de tilfeller hvor adkomstdokumentene var uklare måtte andre forhold tas i betraktning slike som bruk, rådighetsutøvelse, eiendomsoppfatninger og topografi.

Til dette kan tilføyes at de fleste dommene som ble avsagt av Høyfjellskommisjonen også ble stadfestet av Høyesterett, og dermed et uttrykk for gjeldende rett. Prinsipper fremkommet i disse sakene var derfor i alle tilfeller relevante for Utmarkskommisjonen.

En neste tenkelig årsak til at ikke flere av de påankede avgjørelser ble behandlet av Høyesterett, kan være Høyesteretts begrensede mulighet til full overprøvelse av saken. Dette kunne særlig gjøre seg gjeldende i forhold til umiddelbar bevisførsel, ettersom anke kunne nektes fremmet i slike tilfeller, tvistemållovens § 373, 3. ledd nr. 2, jf. utmarkslovens § 6. Ettersom rettergangsskritt som parts- og vitneforklaringer var av sentral betydning i denne typen saker, kan det tenkes at anker på dette grunnlag ikke ble behandlet. I tillegg kommer at Høyesterett, i motsetning til kommisjonen, må basere sine avgjørelser på det skriftlige materiale den får seg forelagt, og heller ikke har samme adgang til for eksempel befaringer i utmarksområdene.

Kommisjonen var videre et ekspertorgan, opprettet spesielt til å avgjøre spørsmål av særegen rettslig natur. Det kan være mulig at Høyesterett på denne bakgrunn så seg mindre kompetent enn Utmarkskommisjonen, og derfor var tilbakeholdne med å overprøve kommisjonens vurderinger.

3.6 Dommenes innhold og form

3.6.1 Innledning

Spørsmålet om grensedragninger mellom statsgrunn og privat grunn i den enkelte sak ble etter gjeldende rett avgjort på bakgrunn av ulike forhold rundt eiendommenes utvikling. Utgangspunkt ble tatt i tolkning av eldre dokumenter som skylddelingsforretninger, adkomstdokumenter og annet skriftlig materiale, for på denne måten å finne frem til de opprinnelige grensedragninger. I enkelte saker forelå imidlertid ikke opplysninger om slike opprinnelige grensedragninger, slik at kommisjonen måtte basere sine avgjørelser på en konkret helhetsvurdering av ulike forhold. Relevante momenter som ble vektlagt ved denne vurderingen var utøvet bruk, rettslige og faktiske disposisjoner foretatt av partene, oppfatninger om eiendomsrett, samt topografiske forhold og hvilke grenser som fremstod som mest hensiktsmessige. Eksempel på dette ser man i Melfjord-Sørsaken.⁵⁰ Dette prinsippet om en totalvurdering av forholdene, der hensiktsmessige grenser var et vesentlig moment, gjaldt også for de tilfeller hvor grensebeskrivelser forelå, men hvor disse var uklare og ga liten veiledning. Dette fremgår for eksempel av Narviksaken⁵¹ og Tysfjordsaken⁵².

Kommisjonens skjønnsmessige kompetanse til å fastlegge hensiktsmessige grenser fremgår verken av utmarksloven eller utmarksproposisjonen. Realitetsavgjørelser på dette grunnlag må ses i lys av sakenes egenart der også faktiske og praktiske forhold i terrenget måtte tas i betraktning. Det er her viktig å understreke at kommisjonen under enhver omstendighet skulle fastlegge grenser etter gjeldende rett, slik at hensiktsmessighetsvurderingen først kom inn til slutt ved avveiningen av de andre relevante momenter.

I det følgende skal jeg foreta en nærmere analyse av noen utvalgte dommer med den hensikt å se på ulike sider av den metode som anvendes, og om eventuelle utviklingstrekk gjør seg gjeldende. Dette gjøres både med tanke på selve utformingen av dommene, og med tanke på den rettslige metode. Når det gjelder det førstnevnte

---

⁵⁰ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 25. april 2001 på s. 15

⁵¹ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 11. september 2002 på s. 25

⁵² Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 28. oktober 1993 på s. 63

forhold, er det naturlig å starte i den første saken om Skjerstadfeltet⁵³. Når det videre gjelder rettslig metode, kan det være interessant å se hvordan kommisjonen fremstiller faktiske og rettslige forhold på den private siden, sett i forhold til tilkjennelse av eiendomsrett eller bruksrettigheter. Særlig interessant er dette med henblikk på de saker som ble anket til Høyesterett, det være seg den nevnte Skjerstadsaken, Tysfjordsaken⁵⁴ og Svartskogensaken⁵⁵.

Den sistnevnte saken er av stor prinsipiell interesse fordi Høyesterett enstemmig tilkjenner de private parter eiendomsrett til tvisteområdet på grunnlag av alders tids bruk. Svartskogensaken bryter dermed med prinsippene i Tysfjordsaken, hvor Høyesterett, under dissens, kommer til at bruken på den private side ikke er intensiv nok til å begrunne eiendomsrett. På bakgrunn av at høyesterettspraksis er et uttrykk for gjeldende rett og således en relevant og tungtveiende rettskildefaktor ved rettsanvendelse i etterfølgende saker, kan det derfor være interessant å se på den videre utvikling i sakene for Utmarkskommisjonen etter Svartskogensaken. I denne forbindelse konsentrerer jeg meg om saker hvor rettsserverv på grunnlag av hevd eller alders tids bruk er aktuelt.

3.6.2 Skjerstadsaken – Rt. 1991 s. 1311

Saken gjelder spørsmål om grensefastlegging mellom statens umatrikulerte grunn og privat grunn i Skjerstad kommune i Nordland. Saken reiser også spørsmål om det hviler bruksrettigheter på de områder som finnes å tilhøre staten. Vedrørende spørsmålet om eiendomsrett ble de private parter ikke gitt medhold. Fem av de private partene anket avgjørelsen til Høyesterett, hvorpå Høyesterett stadfestet kommisjonens dom.

Spørsmålet om bruksrettigheter, herunder rett til beite og hogst, er i denne sammenheng det mest interessante, og kommisjonen kommer her til at det bare eksisterer beiterettigheter på allmenningsrettslig grunnlag. Den subsidiære påstand fra de private parter om rettigheter på grunnlag av hevd og alders tids bruk, blir ikke tatt til

---

⁵³ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 26. april 1990 og Rt. 1991 s. 1311

⁵⁴ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 28. oktober 1993 og Rt. 1996 s. 1232

⁵⁵ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 5. mars 1999 og Rt. 2001 s. 1229

følge. Kommisjonens standpunkt angående bruksrettigheter ble også stadfestet av Høyesterett.

Skjerstadsaken er den første saken som var til kommisjonsbehandling, og innholdsmessig er den svært omfattende. Når det gjelder selve fremstillingen av dommen, er saksmaterialet systematisert i flere deler. Innledningsvis gis en generell redegjørelse angående utviklingslinjer rundt statsgrunn i Nordland og Troms og angående allmenningsrettslige problemstillinger. Som et utgangspunkt blir det lagt til grunn at all eiendom som staten eier i kraft av opprinnelig eiendomsrett er å anse som statsallmenning. Innenfor disse områdene gjelder derfor spesielle prinsipper med hensyn til de privates rett til beite og annen type bruksutøvelse. Angående bruksrettigheter som rett til jakt og fiske i slik statsallmenning, blir det på prinsipielt grunnlag slått fast at denne type rettigheter ikke kan utøves på allmenningsrettslig grunnlag. Slike rettigheter må eventuelt utledes av lov om laksefisk og innlandsfisk m.v. av 15. mai 1992 nr. 47 (lakse-og innlandsfiskeloven) og lov om viltet av 29. mai 1981 nr. 38 (viltloven).

Når det derimot gjelder beiterettigheter, fastslås at denne type rettigheter eksisterer på allmenningsrettslig grunnlag i statsallmenning. Dette prinsippet er i vid utstrekning også lagt til grunn i senere saker avsagt av kommisjonen.

Deretter følger en mer konkret redegjørelse for disse forhold i tvisteområdet, etterfulgt av en fremstilling av dokumenter og faktiske forhold som bruk, oppfatninger og statens disposisjoner i tvistefeltet. På dette grunnlag avgjør kommisjonen spørsmålet om grensedracting og eiendomsrett. Avslutningsvis knyttes bemerkninger angående påberopte bruksrettigheter.

Generelt kan det sies at omfanget av materialet som presenteres, innebærer at det kan være vanskelig å få oversikt over rettens argumentasjon og hvilken betydning de anførte momenter har for sluttresultatet. Dommen inneholder mye faktiske opplysninger, beskrivelser og stedvis svært detaljerte gjengivelser fra dokumenter og dommer. Ser man til sammenligning på Høyesteretts vurdering i denne saken, er oppfatningen at denne fremstår som mer ryddig. I dette ligger at det konsentreres om hovedlinjer i de relevante momenter, dog slik at opplysningene som gis er tilstrekkelige til å begrunne domsresultatet. Dette gjelder både i forhold til historikk og anført rettspraksis. Denne metoden innebærer at det kan være enklere å følge rettens resonnerer. En formildende omstendighet for kommisjonen kan imidlertid være at Skjerstadsaken var den første saken, slik at en mer dyptgående innføring i ulike rettslige

problemstillinger, både på generelt grunnlag og mer spesifikt for Nordland og Troms, ble ansett nødvendig.

Ett av spørsmålene i saken kan belyse forskjellen i argumentasjonen mellom kommisjonen og Høyesterett. Dette gjelder spørsmålet om det eksisterer hogstrettigheter i tillegg til beiterettigheter på umatrikulert statsgrunn. Rettslig grunnlag som påberopes av de private parter er prinsipielt allmenningsrettslig grunnlag, subsidiært privatrettslig grunnlag som hevd og alders tids bruk. Når det gjelder Høyesteretts vurdering, tar retten utgangspunkt i den historiske utvikling med hensyn til statens umatrikulerte grunn i Nordland. Om dette tema legger retten kommisjonens materiale til grunn. Deretter knyttes bemerkninger til den faktiske bruken av skogen og hvilken rolle staten har spilt ved forvaltningen av denne. Under dette punkt, hvor kommisjonen gir en relativt utførlig redegjørelse,⁵⁶ finner Høyesterett det tilstrekkelig å trekke frem hovedlinjer i utviklingen.⁵⁷ Denne mer kortfattede fremstilling av Høyesterett kan for så vidt være naturlig, ettersom det historiske materialet allerede er gjennomgått for partene ved kommisjonsbehandlingen. En logisk konsekvens av dette vil være at Høyesteretts dom i denne saken (og andre omfattende saker) fremstår som mer oversiktlig.

Til avgjørelse av spørsmålet om hogstrettigheter viser både kommisjonen og Høyesterett til en prinsipiell avgjørelse, den såkalte Veikvatnetdommen⁵⁸. Saken gjelder spørsmål om skogsrettigheter på umatrikulert statsgrunn. Det prinsipielle i dommen er at det ikke eksisterer hogstrett for private parter på allmenningsrettslig grunnlag, med mindre særlige omstendigheter foreligger. Dette bygger på et rettslig utgangspunkt om at staten, i kraft av opprinnelig eiendomsrett, anses som eier av all grunn som verken er i privat eie eller som ligger til en allmenning.

Når det gjelder selve fremstillingen av Veikvatnetdommen, er det klare forskjeller mellom kommisjonen og Høyesterett. Når det gjelder kommisjonens fremstilling, er denne meget detaljert med sitater både fra underinstansene og Høyesteretts domsgrunner. Dette kan synes noe overflødig ettersom det rettslig relevante for Skjerstadsaken først fremkommer i Høyesteretts domsgrunner i den refererte saken.

Når det videre gjelder Høyesteretts fremstilling av Veikvatnetdommen i Skjerstaddommen, legges de samme prinsipper til grunn. Høyesterett går imidlertid ikke

---

⁵⁶ se dommens s. 90 flg.

⁵⁷ se dommens s. 1320

⁵⁸ Rt. 1918 s. 454

inn på premissene i de lavere rettsinstanser, men anser det tilstrekkelig å trekke frem prinsippene Høyesterett fastlegger i dommen. Videre bemerker Høyesterett i Skjerstaddommen at Veikvatnetdommen er en meget klar prinsippdom, en bemerkning man for øvrig ikke ser i kommisjonens fremstilling. Denne type bemerkninger betyr generelt at det er enklere å se hvilken vekt de ulike momenter tillegges av de respektive domstoler.

En annen innvending mot kommisjonen i denne sammenheng kan være selve plasseringen av Veikvatnetdommen i Skjerstaddommen. Dette må ses i sammenheng med ett av særtrekkene ved kommisjonens dommer, nærmere bestemt systematisering av saksmaterialet og inndeling i avsnitt, der spørsmålene om eiendomsrett gjennomgående er adskilt fra spørsmålene om bruksrettigheter. Veikvatnetdommen anføres i forbindelse med beskrivelse av allmenninger i Nordland og Troms og den utvikling som har funnet sted når det gjelder skogen,⁵⁹ men ikke i den delen av dommen hvor spørsmålet om bruksrettigheter behandles. Det blir derfor mye 'frem og tilbake' for å få full oversikt over begrunnelsen for at de påberopte rettigheter ikke tilkjennes.

3.6.3 Tysfjordsaken – Rt. 1996 s. 1232

Saken gjelder prinsipalt spørsmål om fastlegging av grenser mellom statens grunn og private gårder i områder omkring Hellemofjorden og Grunnfjorden i Nordland fylke. Subsidiært reiser saken spørsmål om det hviler bruksrettigheter på de områder som tilkjennes staten. Den historiske bakgrunn for grensetvisten i denne saken er fradeling og salg av syv eiendommer fra staten til de private parter på 1800-tallet. Problemstillingen er derfor først å finne frem til i hvilken utstrekning de omstridte områdene har fulgt med ved salget eller ikke. På bakgrunn av at adkomstdokumentene ikke gir klare holdepunkter til løsning av spørsmålet, kommer derfor andre forhold som utøvet bruk, oppfatninger, topografi og hensiktsmessige grenser i betraktning. Kommisjonen kommer samlet til at de omstridte områdene har fulgt med i salget, men når det gjelder den nærmere grensedragningen er det dissens blant

---

⁵⁹ se dommens s. 95 flg.

kommisjonsmedlemmene. Flertallet gir her de private parter langt på vei medhold i sine grensepåstander.

Saken ble anket av staten og av 11 private parter i Hellemobotn. Høyesterett kom imidlertid, også under dissens, til det motsatte resultat og mente at kommisjonsflertallet hadde trukket for vide grenser for de private gårdsbrukene.

Høyesteretts innvending er i denne sammenheng at kommisjonsflertallet har tillagt bruksutøvelsen for stor vekt i forhold til ervervelse av eiendomsrett. Retten legger til grunn at det må sondres mellom ulike driftsmåter, slik at ikke alle er av like stor betydning i forhold til uttrykk for eierrådighet og eksklusivitet. Høyesterett mener derfor at bruken ikke har vært av intensiv karakter og snarere har vært utøvet i de aktuelle områdene ut fra tilgjengelighet. I tillegg kommer at områdene har vært benyttet av allmenheten. Det har derfor formodningen mot seg at et salg innebærer ervervelse av eiendomsrett til fortrenghet av andre bruksutøvere.

Innholdsmessig kan det om denne saken sies at kommisjonens bemerkninger er av betydelig mindre omfang enn i tidligere saker. Kommisjonen går direkte inn og behandler de omtvistede spørsmål uten forutgående redegjørelser på generelt grunnlag. Når det gjelder spørsmålet om omfanget av de omstridte fjellområdene som fulgte med ved salget, konstaterer kommisjonen kort og konsist at denne vurderingen må gjøres på bakgrunn av prinsipper fremkommet i høyesterettspraksis. I denne sammenheng vises til Melåheidommen⁶⁰, Svartiseidommen⁶¹ og Skjerstaddommen, samt at kommisjonen beskriver innholdet av prinsippene. Kommisjonen trekker kun frem det rettslig relevante for Tysfjordsaken, uten at lengre sitater inntas fra noen av dommene. Ett viktig prinsipp som fremheves er at de private eiendommene omfatter all den grunn som naturlig hørte til som næringsgrunnlag på salgstidspunktet. Dette innebærer at det må foretas en konkret skjønnsmessig vurdering av gårdenes bruksutøvelse, hvor det åpnes for en viss romslighet, ettersom gårdenes faktiske behov for utmark er det sentrale vurderingstema. Relevante tolkningsmomenter det pekes på er særlig topografiske forhold og det samiske bosettings- og bruksmønsteret i tvisteområdet. Spesielle samiske tradisjoner i forhold til intensiv utnyttelse av naturressurser er et moment som tillegges vesentlig vekt.

---

⁶⁰ Rt. 1967 s. 313

⁶¹ Rt. 1982 s. 1541

Inntrykket er videre at kommisjonen i denne saken, til forskjell fra Skjerstadsaken, er vesentlig mindre detaljorientert. Mens det i Skjerstadsaken gis grundige opplysninger med dato og årstall fra blant annet protokoller, salgsdokumenter og vitneutsagn, anses det i Tysfjordsaken tilstrekkelig med en kort referanse til denne type kilder.⁶² Denne type fremstilling, hvor slike detaljer utelates, kan synes hensiktsmessig og gir utvilsomt bedre flyt ved lesning av dommen. Det kan imidlertid være betenkelig med kortfattede fremstillinger når det gjelder faktiske forhold som er av en viss vekt i forhold til ervervelse av eiendomsrett. Dette gjelder typisk ved beskrivelse av årelang bruksutøvelse og driftsmåter ved de private gårdsbrukene. Under dette punkt er det et generelt inntrykk at både flertallet og mindretallet i Tysfjordsaken gir korte fremstillinger, i betydningen at det gis få opplysninger om de konkrete forholdene. Det angis for enkelte områder nesten stikkordsmessig hva slags bruk som har vært utøvet, og om den eventuelt har vært av eksklusiv karakter. Grensene trekkes deretter ut fra prinsippet om hensiktsmessige grenser og impedimentsbetraktninger. Undersøkelser viser at den samme type korte beskrivelser av faktiske forhold på den private side gjør seg gjeldende også i etterfølgende saker. I Tysfjordsaken gis de private parter riktignok langt på vei medhold i sine grensepåstander, men særlig betenkelig kan denne type beskrivelser være i tilfeller hvor grensene trekkes i disfavør av de private parter.

Tysfjordsaken illustrerer det generelle inntrykk at dommene innholdsmessig ble kortere og kortere. Den første dommen, om Skjerstadfeltet, er på 160 sider, mens for eksempel Tysfjord-Norddommen⁶³ til sammenligning er på beskjedne 44 sider. En av forklaringene på dette er rent praktiske forhold med hyppig bruk av henvisninger etterhvert som rettsforholdene ble klarlagt i de ulike geografiske feltene. Når det gjelder Skjerstadsaken, står denne i en spesiell stilling, ettersom dette er den første saken som var oppe for kommisjonen. Innledningsvis gis her en redegjørelse på nærmere 40 sider angående allmenningsrettslige problemstillinger på generelt grunnlag og hvordan det konkret forholder seg med rettigheter på statsgrunn i Nordland og Troms. Vanlig praksis i senere saker er at det kort henvises til disse bemerkninger, slik det for eksempel blir gjort i Gildeskål/Meløy Nordsaken.⁶⁴

---

⁶² se for eksempel dommens s. 60

⁶³ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 25. juni 2002

⁶⁴ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 7. juli 1990 på s. 19

Henvisninger mellom saker er også et typisk trekk når det gjelder bakgrunnsinformasjon om eiendoms-og bosettingsutvikling i tvisteområdene. I tilfeller hvor et område i det vesentlige har lik historikk som et allerede behandlet område, finner kommisjonen det tilstrekkelig med en henvisning til den relevante domsavsigelse. Se for eksempel Storfjordsaken⁶⁵. Denne metoden kan synes naturlig og etter forholdene rimelig ettersom detaljerte gjengivelser i samtlige saker ville innebære mye ekstraarbeid, særlig når disse gjengivelsene er basert på det samme kildemateriell. Utviklingen fra lange og omstendelige dommer frem mot kortere og mer konsise kan ut fra dette fremstå som en naturlig konsekvens.

Når det gjelder detaljerte opplysninger med blant annet utdrag fra dokumenter, vitneutsagn til illustrasjon av oppfatninger blant befolkningen og andre forhold av betydning for avgjørelse av spørsmålene, viser utviklingen at også dette endret seg for de etterfølgende saker.

Denne utviklingen kan reise særlige spørsmål ut fra en juridisk synsvinkel. Det kan i og for seg være akseptabelt at dommer er korte i sin utforming dersom dette gjelder i forhold til uomtvistelige faktiske forhold og således kan lette saksfremstillingen. Det må imidlertid trekkes en grense ved faktiske og rettslige forhold som har direkte betydning for sakens avgjørelse. I disse tilfeller må det, særlig av hensyn til de private parter, oppstilles et krav om god begrunnelse. Med andre ord må det av premissene fremgå klart hvilke forhold som ligger til grunn for kommisjonens konklusjoner.

Ulike hensyn kan anføres til inntekt for dette syn. Kravet til god begrunnelse må for det første ses særlig i forhold til de private partenes mulighet til å innrette seg, og til å forutberegne sin rettsstilling. På bakgrunn av sakenes rettsvirkninger, er det viktig at partene kan slå seg til ro med domsresultatet. En godt begrunnet avgjørelse vil derfor ha betydning i forhold til spørsmålet om rettsmidler som anke skal benyttes. Avgjørelser på tynt grunnlag, i betydningen korte drøftelser som dermed etterlater uklarhet, kan ut fra dette representere et rettssikkerhetsproblem.

Dette kravet må også ses i lys av selve organiseringen av kommisjonen, særlig i forhold til ankeinstanser. Ettersom det i realiteten viste seg umulig å opprette en egen ankeinstans, ble problemet som kjent løst ved at sakene kunne ankes direkte til Høyesterett. I motsetning til hva som er tilfellet for andre sivile saker, ble ikke sakene fra Utmarkskommisjonen først prøvd fullt ut i to instanser. Dette kan også være

---

⁶⁵ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 25. januar 1995 på s. 9

betenkelig ut fra rettssikkerhetshensyn, ettersom Høyesterett bare har begrensede muligheter til full overprøvelse. Dertil kommer at Høyesterett generelt har begrenset kapasitet, og at anker av denne type konkrete saker i flere tilfeller faktisk ble nektet fremmet. Dette viser at ufullstendige begrunnelser isolert sett kan ha representert et dilemma, noe som blir ytterligere forsterket ved at det til en viss utstrekning også var begrensede ankemuligheter.

Et annet viktig moment er den vide skjønnsmessig kompetanse kommisjonen hadde både med hensyn til det prosessuelle⁶⁶ og det materielle⁶⁷. Denne diskresjonære kompetanse taler for at resultatene burde begrunnes på en fullstendig måte. I motsatt fall kan det tenkes at utmarksområder for eksempel ble tillagt staten, under henvisning til at dette fremstod som mest hensiktsmessig. Slike avgjørelser kan bære preg av vilkårlighet.

Et annet aspekt ved kravet til begrunnelse er at enkelte av Utmarkskommisjonens avgjørelser ble ankebehandlet av Høyesterett. På bakgrunn av det alminnelige rettskildeprinsipp om at høyesterettspraksis er en relevant rettskildefaktor ved etterfølgende rettsanvendelse, kan det derfor innvendes at Utmarkskommisjonens dommer burde vært utformet på en slik måte at det er mulig å se hvorvidt Høyesterettspraksis faktisk er fulgt.

3.6.4 Svartskogensaken – Rt. 2001 s. 1229

Saken gjelder spørsmål om eiendomsrett til et utmarksområde, Svartskogen, i Manndalen i Kåfjord kommune. De private parter anfører prinsipielt eiendomsrett på grunnlag av hevd eller alders tids bruk, subsidiært bruksrettigheter dersom området finnes å tilhøre staten. Kommisjonen kommer i denne saken til at tvisteområdet må tilkjennes staten, og at det ikke tilkjennes bruksrettigheter utover beite og hogst.

Private parter anket vedrørende spørsmålet om eiendomsrett, og staten motanket vedrørende hogstrettigheter. Når det gjaldt anken fra de private parter kom Høyesterett til det motsatte resultat som kommisjonen, og tilkjente befolkningen, som i det

---

⁶⁶ jf. fremstillingens pkt. 3. 3

⁶⁷ jf. fremstillingens pkt. 3. 6. 1

vesentlige er samiske, eiendomsrett ut fra reglene om alders tid bruk. Motanken ble nektet fremmet.

Kommisjonen legger i sin drøftelse til grunn at grensefastleggingen i området må baseres på de kjøp av eiendommer som staten har foretatt. Dette innebærer at adkomstdokumentene må tolkes og eventuelt sammenholdes med andre forhold som utøvet bruk over en aktuell tidsperiode. Kommisjonen kommer imidlertid frem til en hensiktsmessig grensedragning, i samsvar med statens påstand, ut fra en ren tolkning av skylddelingsdokumentene, sammenholdt med formålsbetraktninger. Den årelange bruksutøvelse i Svartskogen i form av slått og hogst, anses ikke relevant i forhold til spørsmålet om eiendomsrett. Denne bruken blir først drøftet i forhold til spørsmålet om det eksisterer bruksrettigheter.

Når det gjelder vurderingen av bruksutøvelse som for eksempel slåttebruk, ser man det samme trekk som i Tysfjordsaken, nemlig kort drøftelse. Kommisjonen konstaterer at slåttebruken i den aktuelle tidsperiode har vært utøvet ut fra en oppfatning om allmenningsrett. Videre legges til grunn at slåttebruken opphørte etter krigen og at den uansett ikke lenger samsvarer med rasjonell drift og hva som er naturlig etter tidsforholdene, jf. § 2, 1. ledd i lov om utnytting av rettar og lunnende m.m i statsallmenningane (fjellova) av 6.juni 1975 nr. 31. Kommisjonen legger uten nærmere begrunnelse til grunn at disse prinsipper må gjelde også i denne saken, til tross for at fjelloven ikke har anvendelsesområde i Nordland og Troms. Kommisjonen gir videre en kort henvisning til Tysfjordsaken og Senja-Nordsaken⁶⁸ uten at det uttales noe om hvorfor prinsipper i disse sakene er relevante for forholdene i Svartskogensaken. Kommisjonen konkluderer etter dette med at slåttebruken ikke kan tilkjennes som en bruksrettighet. Dette viser at drøftelsen er noe knapp for det tilfellet hvor bruksrettigheter ikke tilkjennes. Riktignok trekkes flere momenter inn som relevante tolkningsmomenter, men dette kan nærmest gi inntrykk av en oppramsing.

Når det derimot gjelder rett til hogst, legger kommisjonen til grunn at eksistensen av en slik rettighet er forankret i lokal sedvane. Dette standpunktet understøttes av forhold som passivitet fra statens side, topografi og områdets beliggenhet i forhold til andre. I tillegg anføres at tilkjennelse av denne type rettigheter er i samsvar med folkerettslige forpliktelser. Inntrykket synes å være at i dette tilfellet hvor bruksrettighet tilkjennes, er kommisjonen mer omstendelig i sin begrunnelse.

---

⁶⁸ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 19. april 1993

Når det gjelder Høyesteretts vurdering, er det interessant å se forskjellen fra kommisjonen på selve drøftelsen av spørsmålet om rettsserverv. Generelt kan det sies at Høyesteretts vurdering er detaljert og inngående, der slåttebruken og hogsten er to sentrale og tungtveiende momenter ved vurderingen av spørsmålet om eiendomsrett. Retten anvender tradisjonell juridisk metode hvor det tas utgangspunkt i det rettslige grunnlag, alders tids bruk, og vilkårene som oppstilles herunder. Vilråene om at det har foregått en viss bruk, som har funnet sted i lang tid, og som har skjedd i god tro, anvendes deretter på sakens faktum. Når det gjelder vilkåret om bruk av et visst omfang pekes det på en altomfattende bruk over en lengre tidsperiode. Hvorvidt bruken over tid har skiftet karakter og innhold er imidlertid ikke avgjørende da det anses naturlig at beboerne har utnyttet naturressursene på ulike måter for ulike tidsperioder. Det sentrale er at bruken over lengre tid har vært å betrakte som intensiv i den forstand at beboerne i området har utnyttet alle de bruksmåter området naturlig gir anledning til. I tillegg pekes også på den kontinuitet og fleksibilitet som kjennetegner den aktuelle bruken.

Når det gjelder kravet til god tro, drøftes hvilken oppfatning beboerne selv har hatt over den aktuelle tidsperiode i forhold til eiendomsrett, samt hvordan denne oppfatningen eventuelt har endret seg og opphørt i forbindelse med disposisjoner fra statens side. I denne sammenheng nevnes blant annet politianmeldelse i forbindelse med utnyttelse av skogen og inngåelse av forpaktningssavtaler med staten. Retten kommer imidlertid til at disse forhold ikke innebærer noen erkjennelse av statens eiendomsrett for de private parter. Det har heller ingen betydning at den samiske befolkning har andre tradisjoner i forhold til å uttrykke seg om eiendomsrett og bruksrettigheter. Konklusjonen etter dette er at vilkårene for alders tids bruk anses oppfylt, og de private parter tilkjennes eiendomsrett til Svartskogen.

3.6.5 Utviklingen etter Svartskogensaken

Som nevnt innledningsvis er Høyesteretts dom i Svartskogensaken av stor prinsipiell interesse, ettersom den bryter med Tysfjorddommen. Generelt kan det sies at Høyesteretts vurderinger i Svartskogensaken bygger på mindretallets syn i Tysfjordsaken. Det kan da være interessant å se på etterfølgende saker for

kommisjonen, og herunder se hvordan utøvet bruk i disse tilfellene blir vurdert i forhold til erverv av eiendomsrett og stiftelse av bruksrettigheter.

Flere av disse sakene, hvor hevd og alders tids bruk påberopes, viser at kommisjonen gir forholdsvis lite opplysninger om den aktuelle bruksutøvelse. Dette betyr at drøftelsene stedvis blir svært korte og ordknappe. Eksempelvis kan nevnes Tysfjord-Nordsaken⁶⁹, hvor utøvet beitebruk blir vurdert i forhold til spørsmål om eiendomsrett. Når det gjelder det ene delfeltet, fastslår kommisjonen uten noen nærmere drøftelse at bruken ikke har vært eksklusiv. Bruken sammenholdt med de topografiske forhold danner derfor grunnlag for at området må tilkjennes staten.⁷⁰ Når det gjelder det andre delfeltet, er utgangspunktet at bakgrunnsdokumentene bare gir en viss veiledning, slik at bruksutøvelse må trekkes inn som et relevant tolkningsmoment. Om dette legges kort til grunn at bruksopplysninger viser at bruk bare har vært utøvet i et begrenset område. Kommisjonen kommer derfor, ut fra topografiske forhold og hensynet til en hensiktsmessig grensedracting, til at grensene trekkes i samsvar med statens påstand.

Et annet eksempel er Grytåsaken⁷¹. I denne saken finner kommisjonen utøvet bruk bare relevant i forhold til stiftelse av en bruksrettighet. I den forbindelse fastslås det kort at slike rettigheter verken følger av kontraktsrettslig grunnlag, allmenningsrettslig grunnlag eller av reglene om hevd og alders tids bruk. Staten gis medhold også i dette tilfellet.

Narviksaken⁷² er et tredje eksempel. I denne saken påberoper de private parter to dommer av Lagmannsretten til støtte for hvordan eiendomsgrensen skal trekkes. Under dette punkt legger kommisjonen kort til grunn at forholdene i de to nevnte dommene er annerledes enn i Narviksaken. Noen nærmere begrunnelse for dette standpunkt gis ikke. Videre uttaler kommisjonen at bruken av fjellet for de private parter i Narvik-saken må antas å være vesentlig mindre enn hva tilfellet er for de andre to saker.⁷³ Denne antagelsen bygger på opplysninger om at gården i denne saken fra eldre tider har hatt et beskjedent jordbruk. Grensene trekkes dermed i samsvar med statens påstandslinje.

---

⁶⁹ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 25. juni 2002

⁷⁰ *ibid.* s. 33

⁷¹ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 9. desember 2002

⁷² Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 11. september 2002

⁷³ *ibid.* s. 28

Disse eksemplene viser at kommisjonen, på samme måte som i Tysfjorddommen, gir lite tilfredsstillende beskrivelser av aktuell bruk i forhold til den betydning denne har for sluttresultatet. Denne type begrunnelser kan være betenkelig ut fra flere forhold.

For det første innebærer dette at det kan reises spørsmål om hvorvidt det ble gjort tilstrekkelig grundige undersøkelser av de faktiske forhold i de enkelte sakene. Ser man dommene i et lengre tidsperspektiv, helt fra begynnelsen av kommisjonens virkeperiode, kan inntrykket nærmest være at det etter hvert sementerte seg en slags rettsopfatning om hvordan ulike bruksopplysninger skulle vurderes og vektlegges, og dermed danne grunnlag for grensetrekkingen. Hvis så er tilfelle, kan det tenkes at denne oppfatningen ble rådende og fikk gjennomslagskraft i senere saker. I denne forbindelse kan nevnes Senja-Nordsaken⁷⁴ som det ble vist til i forholdsvis mange etterfølgende saker. I denne saken konstateres det på generelt grunnlag at det ved grensetrekkingen må foretas en helhetsvurdering, hvor det tas hensyn til om det i nyere tid har festnet seg et bestemt grenseforløp. Relevante momenter i vurderingen er faktisk bruk, rettslige disposisjoner og eventuell festnet rettsopfatning. Dette utgangspunktet ga altså rom for en viss skjønnsutøvelse for kommisjonen. Ved en henvisning til disse generelle bemerkninger i etterfølgende saker, hadde kommisjonen dermed rettslig grunnlag for sine avgjørelser. Dette skjønnnet kommer imidlertid ikke til uttrykk i dommene, noe som betyr at kommisjonens vurderinger og vektlegging av for eksempel utøvet sauebeite og storfebeite vanskelig kan leses ut av domsgrunnene med den type kortfattede beskrivelser som her gis.

Særlig betenkelig kan dette være ettersom det er et generelt inntrykk at statens påstandslinje følges i disse tilfellene hvor drøftelsene er lite utfyllende og mangelfulle i forhold til opplysninger. Dette kan til en viss utstrekning gi inntrykk av raske beslutninger. Mer spissformulert kan det nær sagt synes som hovedregelen er at statens påstandslinje følges, slik at eventuelle unntak fra denne regel, i form av privat eiendomsrett eller tilkjennelse av bruksrettigheter, må begrunnes nærmere. I den forbindelse kan nevnes at Høyesteretts annenvoterende i Tysfjordsaken trekker frem nettopp dette med sparsommelige opplysninger, i forhold til utøvet bruk på den private siden, som et problem.⁷⁵ På bakgrunn av kommisjonens avveining av de relevante

---

⁷⁴ Dom avsagt av Utmarkskommisjonen 19. april 1993

⁷⁵ jf. Rt. 1996 s. 1232 på s. 1252

tolkningsmomenter i denne saken, hvor bruken tillegges vesentlig vekt, kan denne bemerkningen synes berettiget.

Et neste spørsmål kan imidlertid være hvilken rettskildemessig betydning denne type uttalelse må antas å ha. Formuleringen kan tyde på at det i utgangspunktet kun rettes en kritisk innvending mot kommisjonen i den aktuelle sak. Uttalelsen har heller ikke betydning for rettens domsslutning, og er således et obiter dictum. En annen tenkelig mulighet er at uttalelsen er ment som en påminnelse på generelt grunnlag for etterfølgende saker. I den forbindelse må nevnes et viktig mothensyn i den prinsipielle debatten om særdomstoler, nemlig faren for at det kan oppstå en slags ensidighet blant dommerne. I dette ligger at særdomstolene ved behandling av spesialsaker mangler den allsidighet som ellers er å finne ved de alminnelige domstoler. En tenkelig konsekvens av dette er at de rettslige vurderingene ikke blir grundige nok, noe som kan ha uheldige innvirkninger på sluttresultatet⁷⁶. Mangel på slik allsidighet kan igjen bety at det utvikles isolerte rettskulturer som bryter med de alminnelige rettskildeprinsipper og måten disse anvendes på ved de ordinære domstoler. Det kan tenkes at Høyesterett, uten at det uttrykkes eksplisitt, ønsker å formidle dette i Tysfjordsaken. Til dette kan det imidlertid innvendes at dommervervet i Utmarkskommisjonen bare utgjør en bistilling, slik at hensynet om mangel på allsidighet således mister noe av sin vekt.⁷⁷

Kommisjonens drøftelser må imidlertid ses i lys av sakenes egenart. På den ene siden er sakene svært konkrete, noe som reflekteres i selve argumentasjonen. Det rettslige utgangspunktet er i det overveiende flertall av tilfellene tolkning av hjemmelsdokumenter, men avgjørelsene baseres likevel i stor grad på en skjønnsmessig helhetsvurdering av faktiske og praktiske forhold. Inntrykket er derfor at drøftelsene ikke får det typisk juridiske preg med anvendelse av den metode og tydelighet som man for eksempel ser hos Høyesterett i Svartskogensaken.

I denne sammenheng er det interessant å peke på noe av argumentasjonen ved opprettelsen av kommisjonen, deriblant viktigheten av å ha høyt juridisk kvalifiserte kommisjonsmedlemmer.⁷⁸ Kravet om samme kvalifikasjoner som kreves for høyesterettsdommere ble blant annet begrunnet ut fra sakenes kompliserte rettslige

---

⁷⁶ jf. NOU 1999:19 pkt. 12. 3

⁷⁷ jf. utmarksprp. pkt. 3. 11, s. 22 og NOU 1999:19 pkt. 12. 2. 1. 1

⁷⁸ jf. utmarksprp. pkt. 3. 11, s. 22

natur. Det er tankevekkende at dette ble fremhevet så sterkt, ettersom sakenes juridiske kompleksitet ikke kommer særlig til uttrykk i enkelte av dommene.

Det forhold at sakene er konkrete innebærer imidlertid ikke at kommisjonen stilles i en særstilling med hensyn til redegjørelse for de relevante forhold som er av betydning for domsresultatet. For de tilfeller hvor hevd og alders tids bruk påberopes av de private parter, må det etter min mening kunne stilles krav om at vilkårene herunder også oppstilles og drøftes av kommisjonen. Ett av de bærende hensyn bak opprettelsen av kommisjonen var nettopp å få et organ med særlige forutsetninger til å vurdere rettserverv ved langvarig bruksutøvelse. Sakene viser imidlertid at det med få setninger konstateres hvilken karakter den aktuelle bruksutøvelsen har, og dermed hvordan grensene skal trekkes. I disse tilfellene kan det hevdes at det ikke fremgår klart nok hvorfor utøvet bruk ikke er av slik art og omfang at eiendomsrett eller bruksrettigheter tilkjennes.

Denne type argumentasjon har for det første betydning for de berørte parter i den enkelte sak. Særlig med hensyn til de begrensede ankemuligheter er dette betenkelig. En annen konsekvens av at det gis så sparsommelige opplysninger i avgjørelsene er at det kan være forbundet med vanskeligheter å si noe om hvorvidt prinsipper fremkommet i Svartskogensaken er fulgt opp.

4 Litteraturliste

Litteratur:

Hov, Jo. *Rettergang I Sivil-og straffeprosess*. Oslo, 1999

Artikler:

Brekken, Ola. *Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms. Bakgrunn og status*.

I: Tidsskrift for Naturforvaltning 2/94, s. 28-33

Strøm Bull, Kirsti. *Nye høyesterettsdommer om samiske rettigheter*. I: Bårjås 2001, s.48-52

Strøm Bull, Kirsti. *Eiendomsserverv ved alders tids bruk*. *Rt. 2001 s. 1229*. I: Nytt i privatretten 2001, s. 11-12

Lover:

1992 Lov om bygdeallmenninger av 19. juni nr. 59

1985 Lov om utmarkskommisjon for Nordland og Troms fylker av 7. juni nr. 51

1982 Lov om rettsgebyr av 17. desember nr. 86

1979 Lov om jordskifte av 21. desember nr. 77

1965 Lov om statens umatrikulerte grunn i Finnmark fylke av 12. mars

1957 Lov om friluftslivet av 28. juni nr. 16

1915 Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august nr. 6

1915 Lov om domstolene av 13. august nr. 5

1908 Lov om ordningen av retsforholdene vedkommende statens høifjeldsgrund m.v. av 8. august nr. 6

Forarbeider:

NOU 1999:19 Domstolene i samfunnet

Ot.prp.nr 53 (2002-03) Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)

Ot.prp.nr 59 (1984-85) Om lov om utmarkskommisjon for Nordland og Troms

Ot.prp.nr 32 (1908) Angaaende utfærdigelse av en lov om ordningen av rettsforholdene vedkommende statens høifjeldsgrund m.v.

St.meld. 23 (2000-01) Førsteinstansdomstolene i fremtiden

St.meld. 52 (1992-93) Om norsk samepolitikk

5 Vedlegg

5.1 Domsregister

Utmarkskommisjonen:

Beiarn Øst	Dom avsagt 28. april 1987
Beiarn Vest	Dom avsagt 28. april 1987
Efjord	Dom avsagt 5. april 2002
Gildeskål/Meløy Nord	Dom avsagt 7. juli 1990
Grytå	Dom avsagt 9. desember 2002
Kampen/Hjerttind	Dom avsagt 24. januar 1995
Kvænangen	Dom avsagt 5. juli 1991
Kåfjord/Mandalen	Dom avsagt 5. mars 1999
Melfjord Sør	Dom avsagt 25. april 2001
Narvik	Dom avsagt 11. september 2002
Nord-Rana Allmenning	Dom avsagt 1. juli 1997
Nordreisa	Dom avsagt 5. juli 1991
Senja Nord	Dom avsagt 19. april 1993
Skjerstad	Dom avsagt 26. april 1990
Storfjord	Dom avsagt 25. januar 1995
Tysfjord	Dom avsagt 28. oktober 1993
Tysfjord Nord	Dom avsagt 25. juni 2002

Høyfjellskommisjonen:

Ullensvang   Kjennelse 2. juni 1924

Høyesterett:

Rt. 2001 s.1229   (Kåfjord/Mann dalen, 'Svartskogen')

Rt. 1996 s.1232   (Tysfjord)

Rt. 1991 s.1311   (Skjerstad)

Rt. 1982 s.1541   (Svartishei)

Rt. 1967 s.313   (Melåhei)

Rt. 1959 s.388   (Folldal)

Rt. 1956 s.1085   (Hessdalen)

Rt. 1918 bind 2 s.32   (Veivandet)

Rt. 1918 s. 454   (Veikvatnet)